

זמנים. הלכות שבת פי"א

2

ו המפרק דוכוסטוס מעל הקלף הרי זבובי: והדרוס על העור ברנלו זבובי: זה נראה מהשאל דמיק דרזי"ט גני וחמין את העור לפני יהודין משמע שהוא מוציא:

המורט נוצה פני זבובי: בריהם (שם ע"ג) רשה זבובי: (שם ע"ה) מומל והמורה בשנה חייב משום ממוק: וכן הנהג בידו על העור המוחזק בין עוף פי: והמורה חייב זבובי: ממונה על הפך בין העמודים בשנה חייב משום ממוק: ובידועלמי מישו הפך עשור ע"ג המורט ולה הכריס הכמנין ז"ל ועיקר:

ז המחתך מן העור כדי לעשות קמיע חייב זבובי: (שם ע"ה) מומל והמורה שכל מלמסם העור שיעור למד לכן: והקוסם את הבנה זבובי: בריהם (שם ע"ד) שהם הכריסיה פדק משעי הכולל זבובי: ופידישי ז"ל הכולל את הפדק וזה גדולה מנפך עוף פי: והקוסמו לחרר שאלשו רחשו רחשו שהם דק ומתנו ככסם או כבד ולא וכו' שהם קשה הוא מורט עשור מכלן ומכלן ומכלן קשה וטוחן השער בכר וכסמ: משום מחתך קדמית עד מקום שהוא רחוק עכ"ל:

וכן המגיד זבובי: הנומל המעוררקה נגמי (שם ע"ה) המגיד ראשי כלומסו בשנה חייב משום מחתך ולא המגיד כרישי: וכן נראה מומל מדידי רבינו שכתב למעלה פי עשירי והמגיד כרישי חייב משום מסה כפטיסין וכן עיקר שהי המגיד כרישי קודם ומוקד הוא לכל שהוא מוציא וכן הכולל מעורר ופידישי ז"ל מגיד ראשי כלומסו שיעור שיעור ומין: הנומל קוסם של עץ בלשניו זבובי: פדק המעורר כרישי (שם ע"ה) אמר רב יהודה אוכלי כהנים לא כהנים משום מקור כלי חמישייה רב כהנה לרב יהודה מעטלניו עני בשמים להריח בתן ולחייב כן למהל ומוללו ומריח עין ולא יקטמו להריח והם קטמו פטור אבל אמר להלן כי שיעור לא יקטמו והם קטמו חייב המעורר ח"ל השתה פטור מני הדא קוטמו ומריח כי ומניח הוא ח"ל כי מניח היא בדיקין ומריח המעורר ח"ל ח"ל מוללו ומריח כי וקוטמו ומריח כי בדידי כרישי אבל בקשין לא יקטמו והם קטמו פטור אבל אמר להלן כי שיעור לא יקטמו והם קטמו חייב

המגיד זבובי: המורה חייב משום ממוק: וכן נראה מהשאל דמיק דרזי"ט גני וחמין את העור לפני יהודין משמע שהוא מוציא:

המורה חייב משום ממוק: וכן נראה מהשאל דמיק דרזי"ט גני וחמין את העור לפני יהודין משמע שהוא מוציא:

המורה חייב משום ממוק: וכן נראה מהשאל דמיק דרזי"ט גני וחמין את העור לפני יהודין משמע שהוא מוציא:

המורה חייב משום ממוק: וכן נראה מהשאל דמיק דרזי"ט גני וחמין את העור לפני יהודין משמע שהוא מוציא:

המורה חייב משום ממוק: וכן נראה מהשאל דמיק דרזי"ט גני וחמין את העור לפני יהודין משמע שהוא מוציא:

המורה חייב משום ממוק: וכן נראה מהשאל דמיק דרזי"ט גני וחמין את העור לפני יהודין משמע שהוא מוציא:

המורה חייב משום ממוק: וכן נראה מהשאל דמיק דרזי"ט גני וחמין את העור לפני יהודין משמע שהוא מוציא:

המורה חייב משום ממוק: וכן נראה מהשאל דמיק דרזי"ט גני וחמין את העור לפני יהודין משמע שהוא מוציא:

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

מגיד משנה

אכל דבר שאי אפשר לאכל בלא מרות, כמו שיש בו עבוד דרבנן על-פל-פנים. פה אסור משום ממחך מדרבנן (שלחן-ערוך סוף סימן שכ"א במג"א):
ו הממרט נוצה מן הפנף ועל ידי זה נעשה הפנף חלק בלא שער, חייב משום ממחך (א):

ז מתר לשפסף פלים אפלו בחול וכיוצא בו, אף-על-גב דזמנין גריד מן הפלי נהוי ממחך, מפל מקום פיון דלאו "פסיק רישה" הוא הוי דבר שאין מתפנן. אכל פלי פספ ב"אבן היין" [נויז-שטיין] אסור, שממחך נדאי. וכן אין חופפין פלים בחזקה במלח, שנמס על ידי זה ונהרי זה דומה לרפוק שלג וכרד בפלל י"ד סימן י"א. אכל הדתה בעלמא אפלו במלח מתר, שהרי נמחה ממילא (סימן שכ"ג), והרמב"ם פתב הטעם מפני שדרך האמנין ללבן הפלי ולצחצחו בזה, והוי פגמר מלאכה (א) (פרק כ"ג הלכה ז), ועיין עוד לקמן במלאכת מכה בפטיש):

כלל לו

המחתך

א המחתך עור או כל דבר שאדם מחתך ומקפיד על מדתו, בין עץ או מתכת או אפלו נוצות של עוף, פיון שמקפיד על מדת ארפו ורחבו וחותר ככוננה, חייב. אכל החותר דרך הפסד או בלא כוננה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק, פטור (רמב"ם פרק י"א):

ב המחתך מן העור פדי לעשות קמיע, חייב. והוא שיתפנן למדת ארפו ומדת רחבו (זה לשון הרמב"ם, ומזה משמע להדיא דאף שאינו מקפיד ליפות הבגד ולקצעו חייב, ואם כן יש במקח וממכר שיכול לבוא לידי חיוב, כגון שמוכר בגד ומקפיד שיהיה ארכו כרחבו וכיוצא בו שיהיה ארכו מדתו כך, וכך, חייב):

נשמת אדם

אבל לענין שבת מיירי שצ"ח לקנה כנ"ל, והרמב"ם פ"א כ' סתם המורט נוצה מן האברה חייב משום מוחק ואויל לשיטתו דמשאצ"ל חייב:
ג) הרמב"ם מפרש הא דאיתא ב"דף נ"ה גריר והא לא גריר מפרש דבגור חייב משום מכה בפטיש וכן הא דב"דף ק"ג ע"ב המגרר כל שהוא כ' בפ"י הל' ט"ו משום מכה בפטיש, אבל רש"י לשיטתו שמפרש המגרר כ"ש משום ממחך ולכן גם הא גריר מפרש משום ממחך, ולכ"ע צ"ל הא דא"י דף ע"ה ע"ב המגרר ראשי כלונסות (חייב) משום מחתך צ"ל שאינו ר"ל שמגרר אלא שצריך לגרר הראש של ארו כדי שיהיה לפי המדה ע"ש:

הלכה י"א שכתב ואפילו בשומן אין סותמין כו' הוא ט"ס וצ"ל שמן וכן מוכח מהגמ"י שם שכתב כרב ודלא כשמואל ופלוגתתם הוא במשחא עיין בגמ':
ב) לכאורה משמע דא"צ כלל לקנה הקשה חייב משום ממחך וראיה לריב"ש שהבאתי במלאכת גוזז דס"ל דאע"פ דא"צ לשיער חייב משום גוזז כיון שרוצה במלאכה זו משום דכיון דעושה המלאכה כדרכו, אבל נ"ל דרש"י שמר מזה וכתב ב"דף ע"ד וז"ל ד"ה משום מחתך דקפיד כו' וגם מן הקנה אורג כובעים ועושה כובעים מכנפי עוף בלא שער עכ"ל, והיינו דאל"כ לא שייך בזה ממחך והא דכ' רש"י בד"ה ממרט ומשליך הקנה חייב דרש"י פ"י למה הוא מורט

חיי אדם בשבת
מחך

וצ"ל אור 4 מתן מאורוג 322

ג. נראה לי, דאין מלאכת מחתך באכלין ואי. ודוקא דכר שהוא מאכל גמור, ואפלו אכלי בהמה, כגון: עשבים וחרבן, אבל אם קוטם עליו, כיון שהענף אינו מאכל בהמה, שיהו בו גם כן מחתך. ואפלו באכלין ממש, דוקא פשעושה ממנו כלי בתחלה לא שיהו תקון כלי, וכן מחתך. אבל אם מתקן כלי בדבר אכל, כגון שיש נקב בכלי ונוטל חתיכה לפת וחותכו לפי מדת הנקב, שיהו בזה האכל מחתך וגם תקון כלי (עין בנשמת אדם):

נשמת אדם

שכתב הרמב"ם תכן ועשבים אכל עליו אע"ג שהו רכין כיון שהענף שמחוברין בו הוא קשה דינו כענף (והיי הכותב שמצאתי כן בדרישה וגם מה שתייר בכוונת הטור כוונתי לדעתו ויותר מזה שהקושיא שהקשה מצאתי להדיא ביראים), וכן ס"ל ליראים ודוקא, או הייל דס"ל כמו שכתב הר"ן הביאו הבי" דדוקא מחתלה אין דרך לעשות כלי מאוכלי בהמה אבל לתקן כלי כמו תיקון החביות דרך לתקן אף כרכין, ואף שהר"ן כפי חבית כתב שהוא קשה, ובביצה כתב שהוא רך ולא אויל בתר הענף, מי שיודע דרכו של ר"ן שהוא מעתיק לשון רש"י ובחבית שאינו עוסק בדיון זה מעתיק לשון רש"י ובביצה ששם מקומו מדין אוכלי בהמה כותב שיטתו. ואף דבשבת קכ"ה כתב רש"י גבי זמורה שקשורה בטפיח דאם יקטום חייב משום מכה בפטיש, י"ל דהיינו תיקון כלי. אבל הרמב"ם כפי כ"ג כתב זמורה שקשורה בטפיח כן, שמא יקטום ויתקעה עכ"ל דמשמע ג"כ דהחיות משום מכה בפטיש ולא משום מחתך, י"ל דזמורה של גפן שהיא רכה כמש"כ רש"י שם בהדיא ואם כן הוי אוכלי בהמה ממש דלא שייך בזה לא מחתך ולא משום תקון כלי ולכן הוצרך לכתוב שמא יתקע בטפיח ואם כן הוי גמור מלאכה בטפיח והוי מכה בפטיש:

ובזה י"ל קושיית המ"מ שהקשה דלמה כתב הרמב"ם הקוטם לחצוץ שינוי חייב, דהא לרבנן בביצה ל"ד אי להדיא דאינו אלא משום שבות אא"כ קטם בכלי, ואם הרמב"ם מיירי שקטם בכלי לא ה"ל לכתוב סתם, ובוה יש ליישב כיון דרב אשי בטרפא דאסא ס"ל גזרה שמא יקטום, וא"כ מוכח דס"ל דבקשין עכ"פ חייב, ש"מ דהלכה כהכמים דתוספתא שהביא הרא"ש בביצה פ' המביא, ואף שמתוספתא משמע דס"ל דאף באוכלי בהמה חייב, יש לדחוק דהאי ואם קטמו קאי אקיסם וכר' יודא דאמר בכיצה אוכלי בהמה אין בהם משום כלי, ופסק כר"י וכרב אשי, ואף דהרמב"ם לא פסק בטרפא דאסא כרב אשי שהוי כפי כ"ג כתב משום מרוב כרב י"מ, י"ל משום דמסתבר טעמא דרב י"מ, דכן משמע מלישנא דגמ' דבגובתא דקנה שם בשבת פרק חבית איתא, שמואל שוי ורב אסר, ומפרש רש"י בגמ' דבלא חיתוך לכ"ע אסור, אלא דפליגי במחותך ולא מתוקן, ובטרפא דאסא אמר שמואל, אסור, ומדקאמר בגובתא להיתר ובטרפא לאיסור, ש"מ דאי דבאוהו ענין שמחיר

המפרש בירושלמי כיצח במתני' אין שוברין החרט ד"ה הדין סקורא וכתב דר"ל מין

מאכל שמגבל בכלי בחוץ וכשולקחו מן הכלי חתי חייב משום מחתך ע"ש דליחא שכבר זכיתי לפרש אותו הירושלמי בכלל ט' כנ"א ס"ח ור"ל רמב"ם כפי י"א הלכה " המחתך מן העור כו' וחשיב שם כל מלאכת מחתך וכתב עוד באותו הלכה הנוטל קיסם של עץ מלפניו וקטמו לחצוץ כו' שינוי או לפתוח בו את הדלת חייב, ובהלכה ח' כל דבר שהוא ראוי למאכל בהמה כגון תכן ועשבים לחים והוצין וכיוצא בו מותר לקטום אותם בשבת מפני שאין בהם תיקון כלי ומותר לקטום עצי בשמים להריח ואע"פ שהן קשים כו' עכ"ל, הרי שכתב דבאוכלי בהמה אין בהם תיקון כלי ור"ל דאף מחתך אין בהם שהרי כתב דבקוטם קיסם חייב משום מחתך אלא דבדבר דשייך בו תיקון כלי שייך נמי מחתך ובדבר שאין שייך תיקון כלי אין בו ג"כ משום מחתך, וא"ל דגם בקוטם קיסם החיוב משום תיקון כלי ולא משום מחתך דא"כ ה"ל לרמב"ם לכתוב דין זה בפ"י דשם כתב כל דיני בנין ותיקון כלי, אי"ו דמשום מחתך חייב, וא"ל דבאמת למה לא מחייב במקטם לחצוץ שינוי ולפתוח דלתו משום תיקון כלי שהרי נעשה כלי בכך וי"ל דס"ל דל"ש תיקון כלי אלא דוקא ע"י כלי כמ"ש הרא"ש ור"ן וכל הפוסקים אבל בקוטם דמשמע ביד אין בו משום תיקון כלי אלא דהחיות משום מחתך דבוה אין חילוק אם מחתך ביד או בכלי שהרי אינו מקפיד אלא למדתו וא"צ לתקן אחר שהרי משום זה קוטם הקיסם משום שהוא ארוך יותר מדאי, וכ"כ היראים בהדיא במלאכת מחתך ח"ל תולדה דרבנן שלא יקח אדם עלה ויתן כפי נקב חביתו כדי שיקלח היין כדאמרין בפרק חבית טרפא דאסא אסור מ"ט כו' רב אשי אמר גזירה שמא יקטום פי' שמא יחתכו למדת הנקב, וכ"כ הרוקח בס"י פי"ד במלאכת מחתך ח"ל טרפא דאסא שמא יקטום וצ"ל דס"ל דאם מחתכו חייב דא"כ ל"ש למגור כמ"ש הבי" בס"י ש"ד, ורש"י כתב שם ח"ל שמא יקטום העלה מן הענף וכיון שהוא קשה ה"ל מתקן כלי, ובמס' י"ט אמרין לחצוץ בו שינוי אם קטם חייב עכ"ל, וכונתו לתרץ דמשי"ה גזרין שמא יקטום משום דאי קטם חייב, וצ"ל דס"ל לרש"י דאע"ג דהעלה הוא רך וכמ"ש הבי" ס"ל לרש"י דדוקא מה שהוא לגמרי מאכל בהמה, וכמו

א הפות אפלו לא נ לשימות ב חב (סימן

ב הפות הרי זה דו שאין דרך ג הקורע כתבנית כו דמתקנים ו העזר סימן

ד אסור ובאפרי דא מדרבנן אכ או על הש ה לרוב אגרת ואפ המתירין ע

באבן העזר

בגובתא אפ"ה אשי דאמר ש למדתו כמו שו בנייהו דקטים הוא ממש דינא או בתרווייהו להיתר ובטרפ:

ודע שהרמב"ן ומשמע

בביצה דאם ג דהרמב"ם אזוי שובר אדם: חו והרמב"ם דפטי

כלל לו

הכותב (סימן ש"מ):

א הכותב בדיו או בכל דבר המתקיים על גפי קלף או גיר ועל כל דבר המתקיים, אפילו לא כתב רק ב' אותיות, ת"ב. ולרמב"ם אפילו לא כתב אותיות אלא רשם ב' רשימות בדבר המתקיים ועל דבר המתקיים בכתל ובשטר, כדרך שהצירים רושמים, ת"ב (סימן ש"מ):

ב הכותב על בשרו, ת"ב, אף-על-פי שתמימות בשרו מעברת הכתב לאחר זמן, הרי זה דומה לכתב שנמחק. אכל המסרט על בשרו, אף-על-פי שיצא דם, פטור, שאין דרוך פתיכה בקף. ונראה לי, דאם חקק בבשרו, ת"ב(א):

ג הקורע על העור או גיר וכיוצא בו צורת אותיות, ת"ב משום פותב, אכל הרושם כתבנית כתב, פטור. ורשימה בעלמא שאין בו שום תמונת כתב על הניר, אסור, דמתקיים. ובקלף שהוא קשה, ט"ז מתיר והפגן אברהם בשם הב"ח, אוסר (ועיין באכ"נ העור סימן קכ"ה בכית-שמואל סעיף קטן ר'):

ד אסור לכתב באצבעו במשקין על השלחן ועל החלונות פשהם לחים. וכן פחול ובאפר, דאף-על-פי שפותב בדבר שאינו מתקיים על דבר שאינו מתקיים, מכל מקום מדרבנן אסור. אכל מתר לרשם כמו אותיות באויר, דהינו: שמוליה אצבעותיו באויר או על השלחן כמו אותיות, פנין שאין רשומו נפר כלל:

ה לרוב הפוסקים, הכותב בכל כתב ולשון, ת"ב. ואם פן אסור לומר לנכרי לכתב אגרת. ואפשר במקום הפסד גדול: פגון לצרף חולה או לצרף מצנה, יש לסמוך על המתירין על ידי נכרי, וגם בזה צריך עיון. ובלאו הכי אין להקל כלל (סימן ש"ז ועיין באבן-העזר ריש סימן קכ"ו ובכית-שמואל שם):

נשמת אדם

ע"ש בפרק כ"ג הלכה ב', ולכן פסק גם כן דלהריח מותר, אף על גב דלחצוץ שיניו חייב: א) ג"ל דהחוקק בכשרו כעין כתובת קעקע לכ"ע חייב, שהרי החוקק גט על יד העבד האשה מגורשת בו, כדאיתא בגיטין ד' ובא"ע סימן קכ"ד. וא"ל דאע"ג דלענין גט הוי כתיבה, מ"מ לענין שבת פטור, כדמציינו בהכותב בשמאל דלענין שבת פטור ומ"מ לענין תפילין וגט מכשירין כדיעבד בא"ח סי' ל"ב ובא"ע סי' קכ"ג, ז"א, דהתם הטעם דהוי כלאחר יד וזה שייך דוקא בשבת, וגם בזה כתב הב"ש שם דיניח בלא ברכה, וכן נ"ל, ולדעתי פסולים לגמרי שהרי הב"י כתב בשם סמ"ק דאפילו כדיעבד פסול, והסתי"ת הניח הדבר בספק, וא"כ לא דחינן פשיטותא דסמ"ק משום ספיקא דסה"ת, וכל שכן לפמ"ש החה"ד כלל דהיכא דבפוסק א' מפורש

בגובחא אפ"ה אוסר בטרפא, והיינו משום מרוב דלרב אשי דאמר שמא יקטום, והיינו שמא יקטום ויחתוך למדתו כמו שהוכיח ביראים, וא"ש ע"כ הא דאמר איכא בנייהו דקטים ומנח ר"ל שמתוקן כבר למדחו, ואם כן הוא ממש דינא דגובחא, ואם כן היה לו לשמואל למימר או בתרזייהו להיתר, או לאיסור, מ"ש דגובחא אמר להיתר ובטרפא לאיסור, אלא ע"כ דבטרפא אף בזה אסור משום מרוב:

ודע שהרמב"ם כתב שם בעצי בשמים דלהריח מותר, ומשמע אבל לחצוץ שיניו חייב, ובהדיא אמרינן בכיצה דאם לחצוץ חייב אזי גם להריח אסור. ונ"ל דהרמב"ם אויל לשיטתו, דהתם פריך ולית ליה לר"א שובר אדם חכית כו' ומשני דדוקא במוסתקי, ע"ש, והרמב"ם דפסק גבי שובר חביות אפילו בשלימה מותר,

הלכות שבת סימן שכב

אוכל בהמה (יג) אפילו ליטלו כדי לחצוץ בו שינוי (ד) אסור: אה (טו) ימותר לטלמל עצי
בשמים להריח בהם ולהניח בהם (מו) לחולה (ס) (יו) ומוללו להריח בו * (יח) אחד יקשים ואחד
רבים: ל המחלק לבני ביתו סנות בשבת היכול להטיל גורל לומר למי שיצא גורל פלוני יהיה

באר היטב

הי"ש פ"ד דהך קוטמו אינו מותר אלא ביד אבל לא בסכין ולא
הותר בסכין רק באוכלי בהמה ע"ש והס"ו בס"י תקי"ט ס"ד הלך
על הי"ש צוה ומתיר אפילו בסכין ע"ש והמ"א ס"י תקי"א
העלה דדוקא להוסיף ריח שרי אכל אסור להוליך ריח ע"ש:

משנה ברורה

שום חשש איסור מחמת מחתך כיון לדבר אוכל הוא [ה"א]:
(יג) אפילו ליטלו. ר"ל אפילו נעילה סתם כלי קטימה אסור משום
מוקצה כשאר עצים וכ"ש אם ירצה לקטמו כדי לחלות בו שניו לאסור
משום שבות שהוא ענין חיקוקן כלי ודוקא אם יקטמו ביד דאז פטור
מקטמת משום דהיא מלאכה כלאחר יד ואסור משום שבות כמו
שכתבנו אבל אם יקטמו בכלי כדי לחלות בו שניו או לפתוח בו
הדלת או היא מלאכה גמורה שמשויה כלי עי"ו וחייב [ה"ר] בשם
הרא"ש ור"י: (יד) אסור: ואף לים כזה משום כבוד הבריות
שפעמים שגראה הכשר שנין השינים לחוץ וגנאי הוא לו אעפ"כ
אסור דהיה לו להכין קיסם מאחמול במקום הסעודה [גמרא] ולפ"ו
אם הזמינו חבירו לסעודה בשבת ולא היה אפשר לו להכין שום דבר
מאחמול לחלות בו שניו מותר לו (יב) לטלטל קיסם לחלות בו שניו
אם אין לו ד"א אך במקום שאין נחשב לו זה לגנאי אסור [מ"א]:
(טו) מותר לטלטל וכו'. דלא מוקצה דעתיה מאלו העצים מעיקרא:
(טז) לחולה. ה"ה (יג) לכריא אלא אורחא דמלחא נקט:
(יז) ומוללו וכו'. ז"ל וקוטמו ומוללו. ומליה היינו שומללו בין

אכזעיתיו כדי להוליך ריחו וקטימה נמי משום זה שמקום הקטימה
הוא לה וריחו נודף והסכינו (יד) הרבה אחרונים דהא דמותר
לקטום (טו) בקשים היינו דוקא ביד אבל לא בכלי אף שהוא קוטם
רק כדי להריח ואינו מכיון כלל לעשותה כלי ולכך אסור לקטום
הדגם בסכין גזירה דלמא אחי לקטום לחוץ בו שניו וכו' חייב כ"ל
בס"ק י"ג. ואפילו ביד אינו מותר לקטום בקשין רק להריח אבל
לחלוץ בו שניו אסור לכו"ע [יח] אחד קשים. היינו אפילו קשים
שאינם ראויים כלל למאכל בהמה אפ"ה מותר לקטום ולפסח בהם
כל מה שירצה בין שפושט עץ גדול או קטן [רמב"ם] ודוקא בכל זה
שהוא רק להוסיף ריח ע"י המליחה והקטימה אבל אסור להוליך ריח
(טז) כגון לקטום בשמים בגד וכדומה כדי שיהיה הכגר מריח
אסור [אחרונים] ואגב דאיירינן בשו"ע לענין חיתוך וקטימה בענין
אוכלי בהמה וענין בשמים נעתיק נמי בזה דין מלאכת מחתך בשאר
דברים. א) המחתך עור או כל דבר שאדם מחתך ומקפיד על מדתו
בין עץ או מתכת או אפילו נאות של עוף כיון שמקפיד על מדת
ארכו ורובו ומותך בכונה חייב אבל החותך דרך הפסד או בלא
כוונה למדתו אלא כמתעסק או כמתעסק פטור [רמב"ם פי"א] ומה
יפה הועילו לנו הנביאים (נחמיה י') והכמינו ז"ל כמה שאסרו לנו

עסקי' תק"א מש"ש בס"ק ט': (ד) אסור: ואם קטמו חייב
רמב"ם פי"א. ועמ"א: (ה) ומוללו. ז"ל וקוטמו ומוללו להריח
וכו' בשכנה"ג חוכך להחמיר דוקא קוטם מעט כדי שיתיר מותר
אבל אם משכר החיכה ממנו כדי ליתנו לאחר אסור ע"ש. וכתב

באר היטב

וכי אפילו ליטלו כדי לחלות בו שינוי אסור. ר"ל אפילו נעילה סתם כלי
קטימה כן פירש הב"ח ועי"ל כשפיה דלא מיכפיה לטלטלו לזרזן גופו לשאר
דברים לאסור ואפילו לחלות שינוי קוד"א דמותר משום כבוד הבריות וכמו
שכתבתי במ"ב והוא גמרא ערוכה שבת פ"א ע"ב ע"ש: * אחד קשים ואחד
רבים. לכאורה קשה אמאי התירו לקטום בקשים להריח וכו' דאזי מוכיח
בהקטימה לעשותה כלי שאינו רק להריח ואין שייך בזה תקון כלי יאסר
משום מחתך בקשים שאינם כלל אוכלי בהמה דהרי בכל מלאכת מחתך אין
טעם משום דכזה עושה כלי אלא דזה נוסף הוא מלאכה כידוע ממה שאמר
בגמרא שבת ע"ד ע"ב הא. מאלו סלית סילחא וקפיד אמאחמול לחייב גם
משום מחתך ואולי לכיון דמייירי נקוטם ביד כמו שכתבנו במ"ב סק"ו אפילו
משום מחתך לית בזה דתסח מחתך הוא בכלי וכן משמע לענין מהרא"ם
שכתב דלהכי פטור בקוטם ביד לחלות בו שינוי משום דהוי כלאחר יד וכן
רש"י ג"כ כתב דקטימה שלא כשכין תקון כלאחר יד הוא ולא תקון מעליה
ואי שם מחתך שייך אפילו ביד דל מהכא שם תקון וליחייב משום מחתך
אמנם כ"ה ראי' מילתא דתתא שמלדד לומר דבם מחתך שייך אפילו ביד
וקשה לדכרי' אמאי התירו לקטום בקשים ואולי דתסח קוטם הריח אינו
מקפיד על המדה דאזי מוכיח רק שפ"י הקטימה יהיה הריח נודף יותר
אבל כאמת אם הוא מקפיד על המדה כגון שחבירו מנקט שניו מותר
מעט בשמים שלו והוא קוטם אחיה שיעור ממנו כדי ליתן לו אה"י דלוייר
בזה לפעמים איסור דלורייתא [וכו' י"ה] מקום לדניו של השכנה"ג שחמס
שניו הפמ"ג ע"ש אבל סתם קוטם קיסם לחלות בו שינוי משמע מהרמב"ם
דכאן מקפיד על המדה מדמייניה שם משום מחתך עיין ברמב"ם פי"א
וסיימ דכאן רוצה להאחותו יפה כדי שיהיה טוב לחלות בו שינוי [ועיין במ"מ
שם שדעתו דגם כזה אינו חייב כ"א בקוטם בסכין ולא ביד וכדעת הרא"ם
ומדלא חייבהו משום מחתך ש"ע דס"ל דשם מחתך לא שייך ביד וכמו
שכתבנו ואין לנו תלונה על ה"ה שהוא רוצה ליישב דברי הרמב"ם ע"כ הוא
אומר לדכרי' מלתא דתתא ואין לו ראי' לדכרי' וכמו שכתבנו ראי' לדכרי' הוא
מדברי הרא"ם ורש"י דמחתך לא שייך ביד] ולענין דינא ר"ל להכריע דתלוי
מלאכת מחתך בכל אחד לפי עיניו דדבר שדרכו לחתכו דוקא בכלי לא שייך
שם מחתך אלא בכלי ודומיא שמשנו לענין גוזז בשבת י"ד ע"ב משום דאין
דרך גזיזה ביד ודבר שדרכו להפרידו לשנים ביד [כמו שמשנו לענין איזה
סחורה שדרך להפרידו לשנים ע"י קטימה ביד] חייב משום מחתך אי
מפרידו ע"י יד ודומיא שמשנו לענין תולש דחייב אפילו אם תולש בידו ולא
בכלי וכמו שפירש רש"י בשבת פ"ג ע"ב ד"ה אין דרך ע"ש אף כ"ו דוקא
אם הוא מקפיד על המדה וכמו שכתבנו בפנים מלשון הרמב"ם. אך מה
שכתבנו דתלוי בכל אחד לפי דרכו לכאורה הוא רק לענין דלורייתא אבל
מדכרין יהיה אסור בכל גווניו דומיא דגזיזה דאסור מדכרין לט"ע אפילו

לחצוץ (מתכר)

המקח וממכר שבת שפטים שיכול לבוא לידי חיוב חטאת כגון שמוכר איזה סחורה ומחתך ממנו לפי מדתו הגריך לו דחייב משום
מחתך [ח"א בכלל ל"ו]. (ב) אין מלאכת מחתך שייך באוכלין וכמו שכתבנו לעיל בסק"ו. (ג) אם מלאכת מחתך הוא דוקא בכלי או
אפילו ביד עיין כמה שכתבנו בזה"ל דתלוי בכל דבר לפי עיניו דדבר שדרכו לחתכו דוקא בכלי אין חייב כ"א בכלי ודבר שדרכו להפרידו
ביד חייב ג"כ אפילו ביד ומסתברא דלאסור דרכן יש בכל גווניו וכמו שכתבנו בזה"ל ע"ש. החותך קיסם בסכין לחלות בו שניו
חייב

שער הציון

(יב) עיין בפמ"ג שמלדד דה"ס דמותר לקטום הקיסם ביד כדי לחלות בו שינוי אם ח"א לו לחלות בו בלא זה וכפי מה שכתבנו מקודם דקטימת הקיסם
ביד הוא רק משום שבות ע"ש: (יג) תו"ש ואף דכ"ה"א חזק אפשר לפי האמת כן הוא עיין ברמב"ם שכתבתי זה לגמרי משמע דס"ל לכיון דמטלטלין
לטו להריח ממילא מותר ג"כ להניח: (יד) רש"י והכ"הו ה"ה והסכים עמו הא"ר וגם סקרנן יחנאל דלא כע"ו: (טו) וברכים מותר אף בכלי דהם
בכלל אוכלי בהמה וז"ל לחלוץ בו שינוי מותר כרכין וכמ"ש רש"י שם: (טז) וכן יתן. ש"יג"ר"ד כחובלין מוליד ריח [פמ"ג בשם מ"א] ועיין
גמ"ס מה שכתב בשם שפ"ג שמתמיר לקטום כדי ליתן לאחר ופמ"ג מלדד להחירו ולקט שפסטי דבר זה:

בבוס / ונולדת אברהם יתק כריסדמאן

הלכות שבת סימן שכב שג

קנג באר הגולה

הלך פלוני שלו שהוא שיהיו (יט) החלקים שוים ואינו עושה אלא כרי להשוותם שלא להטיל קנאה ביניהם אבל עם אחרים אסור * (כ) כיון שמקפידין * (כא) זה על זה יבואו לידי מרה ומשקל אבל ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה (כב) ולהטיל גורל עליהם אפילו בני ביתו ובחול אסור משום קוביא כיו"א דעם בניו ובני ביתו מותר להטיל גורל אפילו על מנה גדולה כנגד קטנה מפני (כג) שאין מקפידים . הגם ואסור (כד) להטיל (ו) [א] גורל (כה) בשבת אפי' ע"י א"י (מהר"ל):

שכב דיני השאלה וקנין צרכי שבת והדחת הכלים ותיקונן וטבירתן בשבת .
 ובו י' סעיפים :

א (א) מותר לומר לחבירו מלא לי בלי זה אפילו הוא (ב) מיוחד (ה) למדה יו"ט כשנוטל הלוקח מדה של מוכר (ג) וטולכו לביתו ואצ"ל אם מביא הלוקח סתוך ביתו ואומר לו מלא לי

באר היטב

(ו) גורל . אבל לקדים או מי שיעלה לס"ת שרי להרצה פוסקים ס"ל דכיום הכפורים היו מטילים גורל מי שיהט מי זורק מ"א ע"ש ועיין ע"ז וכיד אהרן : (ה) למדה . פי' שרגיל למדוד למכור בו :

משנה ברורה

חייב בזה משום תקון כלי לדעת הרא"ש ולדעת הרמב"ם משום מחתך ואפשר דחייב לדידיה שנים : (יט) החלקים שוים . דכזה אין שייך שום איסור של שחיקת קוביא כיון שאין משתכר ע"י הגורל : (כ) כיון שמקפידין . ולהלך בלי גורל שרי (יז) דמסתמא אמרינן שאין מקפידין אלא רוצים להטיל גורל דלוי שחיקת קוביא (יח) ואפילו אם הם שכנים ולא בני חבורה אחת דדרך סתם שכנים להקפיד אלו על אלו מ"מ לא אסרו רבנן לחלק בלי גורל : (כא) זה על זה . היינו שלא להמול לחבירו אף על דבר מוטע : (כב) ולהטיל גורל וכו' . היינו דמי שיוכה בגורל יטול הגדולה ומי שיתחייב יטול הקטנה הוא בכלל שחיקת קוביא ממש . [קוביא (יט) הוא מה שמשתקין בעצים] וקוביא הוא (כ) אבק גול מדכריהם שאין דעתו להקנותו בקנין גמור ולהכי אסור אף בחול ואף דכעה"כ עם ב"ב לא שייך גול כלל שהרי הכל שלו מ"מ בחול דלמא אחי לסרוכי בקוביא עם אחרים (כח) ובאחרים בודאי אסור בחול וכ"ש בשבת דקוביא דמי למקח וממכר : (כג) שאין מקפידים . שהרי הוא נותן להם הכל משלו ולא שייך חשש דמדה ומשקל וגם קוביא אין כאן . ואם בניו חולקים משל עצמם (כד) אסור מנה גדולה נגד מנה קטנה [פמ"ג] : (כד) להטיל גורל . היינו אם הוא לחלק לזוהי דבר ואסור אפילו במקום דלחי לאיננוי אבל להטיל גורל מי יאמר קדיש או מי שיעלה לתורה שרי דהא היו מפיסין בשבת במקדש מי שוטט מי זורק [מ"א] ועיין בזה הקודם שהביא בשם שבות יעקב ח"ג סי' כ"ד שמשמע שאינו מותר רק להטיל גורל מתוך הספר כנהוג אבל להטיל גורל ע"י פתקאות שנכתבו מע"ש שם כ"א עליו ומטילין בקלפי ומזליין פתקא מי שיעלה לס"ת אסור וכ"כ בספר החיים : (כה) בשבת . עיין במ"א (כג) דאפילו אם הוא דבר מצוה ולא הוי מני למעבד מאתמול ג"כ אסור בשבת (כד) ובזו"ט משמע ממ"א דשרי בחופן זה ועיין בכה"ל :

שערי תשובה

[א] גורל . עיין בכה"ט ועיין בשבות יעקב ח"ג סי' כ"ד דמתיר ג"כ כיון שהוא חפץ דמלואו וכן משמע ב"י אבל להטיל גורל על קדיש של מו"ט ודאי לאסור ע"ש :

באר הלכה

כיד אף דלין דרך גזירה כגון ולפי' נהיה מוכרחים לומר מה דהתינו לקטום לכתלה להריה הוא מבוס דסתמו אינו טקפיד על המדה וב"ל ואפשר דיש לחלק ולומר דשם מחתך לא שייך כלל במחתך כיד אבל ז"ח כיון דמסתמא דכבר בדרכו להפרידו כיד שייך שם מחתך אפילו כיד ממילא אין להקל מדרכין כלל גוונא כנלע"ד * כיון שמקפידין . עיין מ"ב מ"ט והוא ממ"א וע"ש שכתב עוד דלי ידעין בכני חבורה במקפידין זה על זה אפילו לחלק בלי גורל אסור דחיישין שיבואו להזכיר שם מדה ומשקל ומיין וזה אסור כמ"ש סי' שכ"ג וגם עלם השחתפות באישים כאלו אין כדאי לכתלה דמתוך שהם רגילים לכאול תדיר אחד מהבירו ודאי יבואו לכאול גם בשבת וזו"ט ומתוך הקפדתן אלו על אלו יבואו לידי מדה ומשקל וממילא סתם באלה ביו"ט אחד מהבירו אף בחופן המותר כאשר בני הדם כאלו בני החבורה המקפידים אין נכון בודאי דיבואו לידי שם מדה ומשקל וזה דוקא בכני חבורה אבל סתם שכנים שאינם חכרים אף שמתחילת הם ג"כ מקפידים מ"מ מותרים לכאול אחד מהבירו בשבת וזו"ט דמתוך ש"ין רגילין לכאול זה מזה תדיר לא גרידן שיבואו לידי איסור וזה תוכן דבני המ"א מה שהולא מהוספות ונראה דלף לחלק בלי גורל לא אסור בשכנים מתוך שאין דבר זה מלוי אלא ממיד לא השאו רבנן שיבואו לידי איסור כן משמע ממסקנת המ"א ע"ש * זה על זה . כתוספתא איתא דמפיס אדם עם אורחיו וכן האורחים מפיסין זה עם זה מי שיעול חלקו חתלה אבל לא שיעול חלקו והלקו חבירו וטעם כיון דלין שז"מ כממון רק מי שיעול חתלה הוא רק כמי שנוטל מי שיעלה לקדיש דהקול המ"א אף קשה למה מכיים התוספתא אבל לא שיעול חלקו חבירו הו"ל להשיעטע יוה"כ כותא דאפילו להבנות החלקים ג"כ אסורים האורחים להפיס גורלות וי"ל דזה אינו מלוי משום דכעה"כ עשה החלקים לפניהם :

(א) מותר וכו' . היינו אף דמקח וממכר אסור בשבת וזו"ט ואחד (ה) המוכר כפה או במסירה ומשיכה וכן מדידה שאינה של מצוה ג"כ אסור וכנ"ל בסימן ש"ו אפ"ה מותר לומר בלשון זה (ב) שאינו אומר בלשון מכירה מכור לי ואינו מוכר שם מדה רק כלי זה סתם : (ב) מיוחד למדה . פי' שרגיל למדוד ולמכור בו : (ג) ומזליין פתקא מי שיעלה לס"ת אסור וכ"כ בספר החיים : (כה) בשבת . עיין במ"א (כג) דאפילו אם הוא דבר מצוה ולא הוי מני למעבד מאתמול ג"כ אסור בשבת (כד) ובזו"ט משמע ממ"א דשרי בחופן זה ועיין בכה"ל :

שער הציין

(יח) מ"א : (יח) כן משמע ממסקנת המ"א ומתוספת שבת ועיין מה שכתבנו עוד בכה"ל : (יט) חו"מ סי' ש"ע ע"ש : (כ) שם לדעת הרמב"ם ואפילו לדעת הטור שם אין נכון מלך אחר ע"ש : (כא) רמב"ם בפכ"ג : (כב) לא ידעתי מני"ל להקל בכה"ט ה"א להאזין החלקים ואולי מלך הסכר דכיון דכשבת לא היה כ"א כשר עולם הלא היה בו לחם הפנים ולענין אין רחיה כ"כ מבוס דלחם הפנים לא היה מגיע לידא כ"א דבר מוטע מלך לידא כ"א או כשול לא סטילו עליהם גורל וגם אסור דוקא דקטע המשנה . ביו"ט מבוס סיפא דאכל לא על המנות לאשמעין דכיו"ט בני אסור : (כד) עי"ש בסי' מ"ט דכאוסן זה גם לרש"י מותר והיינו ממה שכתירו להטיל חלשים על הקדשים בשבתו ביו"ט וגם זה לא אין דדילמא רק על אכילת כבד קדשים בסי' מ"ט גמורה החזיר אבל לא לשאר דבר מצוה ותדע דהא ריבא דמשנה אחרת בסתם מפיס אדם על המנות עם בניו וכ"כ ולא עם אחרים והיינו מנות דשבת שפוא ג"כ דבר מצוה לאכלם וכלול בזה נמי יו"ט כדמוכח בגמרא ואפ"ה אסור וע"כ דקדשים שאני וז"ע ועי"ש בשבת ודאי אין נפקל כוס וכדעת המ"א ואף שהבגנו לשל על החיתו מ"מ ד"ט אחת : (ה) רמב"ם : (ז) ח"ר בשם ש"ג : (ג) במר"א :

מ הרי"ף והרא"ש
 ודלא כר"ב י' שם
 כגמרא ב רמב"ם
 בפכ"ג וכן הכריע
 שם ה"ה
 א בילה כ"ט משנה
 וכת"ק וכדמפרס
 לה רכא שם ב ר"ן
 שם ובש"ן ירמ"ן ד'
 רמב"ם כפ"ד

לחצוץ בו שיניו וכו' בשוגג בשבת חייב חטאת וכו', דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות וכו' ופירש"י אינו אלא משום שבות, דקטימה תיקון כלאחר יד הוא ולא תקון מעליא הוא, אלא א"כ מחתכו וממחקו בסכין וכו' ע"כ. מבואר דלא מחייב בקטימת קיסם אלא אם כן קוטם בכלי, והיובו הוא משום תיקון כלי, וע"י שם בהסוגיא דמבואר להדיא כן דחייב קטימה הוי משום תיקון כלי.

אבר הרמב"ם (פי"א הל' ו') העתיק דין קטימת קיסם סתמא ומשמע דאף ביד חייב, וכבר העיר בזה הרב המגיד (סג), וכן בשער המלך (סג) ובצל"ח ביצה (סג). ועוד דהרמב"ם העתיק דין קטימת קיסם בדיני מחתך בפ"א ולא בדיני תיקון כלי בפ"י, ומשמע דחייבו משום מחתך, ולכאורה צ"ע מסוגיא הגמרא דלא משמע כן, וע"י בספר כפות תמרים (סו"ט) ל"ג ע"ג ד"ה מ"ר אין ממעטין) שעמד בזה ע"ש.

והחיי אדם (כלל ל"ו נ"א סק"א) כתב לחדש על פי זה דס"ל להרמב"ם דהא דאמרינן בגמרא דאינו אלא משום שבות, היינו משום דהדין הוא משום איסור תיקון כלי, ובמלאכת תיקון כלי הוא דאמרו רבנן דאינו אלא משום שבות, דאין דרך לתקן כלי אלא ע"י סכין או שאר כלי המיוחד לזה, אבל משום מחתך למדה אין חילוק אם מחתכו ביד או בכלי, דעיקר המלאכה הוא שצריך לו למדתו ומקפיד על זה, ומשום הכי הביא הרמב"ם דין קטימת קיסם דחייב סתמא דמשמע אף ביד, ומשום מלאכת מחתך, וכתבו בפ"א דקאי בדין מלאכת מחתך עכתו"ד.

והמשנה ברורה (סי' עכ"ג נה"ל סג) וכן בספר קצות השלחן (סי' קמ"ה נדה"ט ס"ק

שי"ק יו"ד (סי' נמ"ה) דעת רבו החתם סופר, ונוטה שם דאפילו לכתחלה מותר לעשות כן, א"כ אין קפידא לחתוך מדה מצומצם, ואין בהסרת הערלה חיוב משום מחתך.

ומיהו בספר תולדות שמואל (מ"א מג"מ מילה סי' ה') כתב דאף לשיטת מרן הדברי חיים לכתחלה בעת החיתוך צריך לדקדק לחתוך עור הערלה, וכמו שגראה להדיא מתשובותיו להמעין בדבריו, וכל דבריו שם הוא שלא יחזור המוהל לתקנו אם לא חתכו מתחלה, ומשום צערא דינוקא, א"כ יש לומר דלכו"ע חייב משום מחתך כיון דצ"ח לדקדק לכתחלה ע"ז להסיר כל עור הערלה בחתיכתו.

ויותר נראה דלכולי עלמא איכא מלאכת מחתך במצות מילה, דאף אם נאמר דעיקר מצות מילה שציוותה תוה"ק היא לגלות, ולא לחתוך, אבל סוף סוף בעת החיתוך עוסק בהסרת עור הערלה ורוצה כריתת שיעור מדוקדק מן עור הערלה שלא יחזור לכסותו, וא"כ הרי הוא מקפיד לחתוך מדה ידוע, ואיכא משום מלאכת מחתך לכולי עלמא.

קריעת פלעסטיק החתום ע"ג בקבוקי היין
עוד נראה דיש ללמוד מדברי היעב"ץ לענין קריעת פלעסטיק החתום על גבי בקבוקי היין במקום המסויים, דלא חשיבי מחתך למדה, כיון שאין מקפיד כלל על מדתו, ואף שקורע במקום המסויים דוקא כדי שלא יפגע בקריעת האותיות, משום הכי לא מיקרי מקפיד במדה כיון דאין הקפידא משום גוף דבר הנחתך.

מחתך ביד ובכלי

76 (ד) בגמרא (גיט"ה ל"ג ע"ג) איתא ברייתא ושון שלא יקטמנו [להקיסם] ואם קטמו

א"כ סי' מ"א) דין בבשר המת מחתך, וכתב בא שלא יאריך שלא יתקלקל לי ספק מכיון די הוא מלאכת ממאי דאמרינן י"ו, ונטושו"ע סי' המשבר, מחתך שם דחיתוך בעלמא ע"ש, מחתך, דהתם כו ואינו חושש על היתרון כי שנהדר שלא יגע מדה, כיון דאין כדי שלא יגע כמחתך בשר

משום מלאכת כיון דמקפיד דהיה מקום ימים אם מצות דוקא, ואם לא תהי והוא שיטת (ג) ועוד, ולפי דוקא ויש בה לפי מה שכתב "ק"ד עד סי' המצוה עצם מרי, [וכן הוא מתשובות יו"ד שו"ת מהר"ם

ספר סי' מלאכות חלק ג
גר"צ ל ח"ת קטן ארסאון א"י

א) כתבו לפלפל בדבריו והעלו ראין ליתן כלל בזה, אלא הכל לפי הענין דאם דרך בני אדם לעשות ולתקן ביד בלא כלי, חייב אף במחתכו ביד כיון דכן דרכו, ואם אין דרך לעשות ביד פטור אף משום מחתך. רק החיי אדם חידש בדבריו לתרץ דברי הרמב"ם, ולחלק יצא דלענין מלאכת מחתך סתמא דרכו של בני אדם לחתוך אף ביד ולא הוי כלאחר יד, ובמלאכת תיקון כלי דרך בני אדם דוקא ע"י כלי, אבל אם ידוע דרך בני אדם לחתוך ביד ודאי דחייב. וע"י עוד בקצות השלחן (שס) שהוסיף דהוא הדין גמי לענין תיקון כלי בדבר דדרכו לתקן ביד חייב משום תיקון כלי אף ביד, וע"י בזה בדברינו (מלאכת מכה נפטיש אומ מ') באורך. [ואין דבריהם סותרים למה שביארנו בדברינו לעיל (מלאכת קולר אומ ז') מדברי השו"ע התניא (סי' תל"ח סעיף כ"ג) והפרמ"ג (סי' ט"מ א"ח סק"ג), לענין מלאכת קוצר דכיון דכלליות המלאכה דרכה ביד, חייב משום קוצר בתולש שערות ביד אף שאין דרכו לתלשו ביד, דאזלינן בתר כלליות המלאכה. דוודאי אם בכלליות המלאכה דרכו לעשותו ביד, חייב במלאכה זו בעושהו ביד בכל ענין אפילו בדבר שאין דרכה בכך, ואפילו הכי להיפוך אם בדרך כלל אין מלאכה ביד אם בפרט זה דרכה בכך, לא הוי כלאחר יד, כיון דסוף סוף דרך מלאכה בפרט זה הוא ביד וא"כ הוי דרך מלאכה בכך.

והסברא בזה הוא דהא דפטור בעושה מלאכה כלאחר יד הוא משום דלא הוי מלאכת מחשבת, ולהכי אם דרך אב מלאכה זו לעשותו ביד, הרי על מלאכה זה שם מלאכה חשובה אף בעושהו ביד, ומשו"ה אף אם בפרט א' של המלאכה אין דרכו לעשותו ביד, עדיין שם מלאכה חשובה עלה. אבל להיפוך דבכלליות המלאכה אין דרכו לעשותו ביד, מ"מ אם פרט זה דרכו לעשותו ביד לא מיקרי כלאחר יד, כיון שדרכו בכך בזה הפרט.

ולעצם מה שכתב החיי אדם לבאר בדעת הרמב"ם, ע"י בתוספת שבת (סי' שכ"ז ס"ק ז') דכתב דכוונת הרמב"ם משום תיקון כלי, אף שכתב דין זה במלאכת מחתך, והמנחת חינוך (שם אומ ז') כתב דיש לומר דאין הכי נמי להרמב"ם חייב בתרווייהו בין משום מכה בפטיש ובין משום מחתך, ונקט חדא מינייהו.

מחתך ואינו צריך לדבר הנחתך

ה) **הנה** לעיל (אומ ז') הבאנו לשון הרמב"ם (פי"א הל' ז') "המחתך מן העור כדי לעשות קמיע חייב" והיינו דמחתך חתיכה מן עור גדול, ואמנם יש אופן אחר בחיתוך והוא דאינו צריך כלל לאותו דבר שנחתך, אלא שחותך הקצוות שבעור או בשאר דברים מכאן ומכאן, כדי שיהיה הגשאר במדתו הידועה הצריכה לו, וניחזי אנן אם חייב בזה משום מחתך.

הנה בספר כפות תמרים (סוכה ל"ג ע"ב) גבי הא דאמרינן התם דאין ממעטין ענבי הדס ביו"ט, ומפרש הטעם משום דקא מתקן מגא, כתב וז"ל יש לחקור הך מתקן מגא תולדה איזה מלאכה הוא, ויראה דאפשר לומר שהוא משום מכה בפטיש וכו', ועוד יראה דממעט ענבי הדס הוי תולדת מחתך, שכן כתב הרמב"ם (שם) המחתך את העור וכו', וכן הקוטם את הכנף וכו' הרי דקוטם כנף או קוטם קיסם הויא תולדות דמחתך, והוא הדין נמי הכא בממעט ענבי הדס עכ"ד, וכוונתו ע"י שחותך ומסלק את ענבי ההדס כדי שיהא הדס הנשאר מתוקן בלא הענבים, הוי תולדה דמחתך אף שאינו צריך לענבים הנחתכים ממנו. ולפי זה צריך לפרש מאי דאמרינן בגמרא שם דהיכי דאית ליה הושענא אחריתי מותר למעט ענביו ביו"ט, ופי' רש"י דהיינו

שאינו צריך לו א הכי שרי דכיון ו לא מיחשב מחו ע"י כל פנים נ דאף באופן משום מחתך, אם דאמרינן (שבת כלונסאות, חייב ראשי כלונסאות ע"כ, וסתמא בכ לתקן כלונסאות ו שנחתך, ואעפ"כ טל אורות (מלאכי בזה, ומצדד גם כ אף באינו צריך תשובות דרכי גו

לתלוש נימא

ולפי זה נראה המשולשל שלא יתוסף החו מחתך [אף דלא שכתבנו במלאכה שכבר נגמר], וכ צריך לדבר הנחו

מחתך

ו) **הנה** נתבאר דמשמו דחיוב קטימת קני דינו גבי מלאכת שם (הל' ט') מסיג דבר שהוא ראוי ועשבים לחים והו

לבאר בדעת שבת (סי' שכ"צ) משום תיקון מלאכת מחתך, יש לומר דאין יהו בין משום , ונקט חדא

הנחתך

שן הרמב"ם מן העור כדי תך התיכה מן בחיתוך והוא הנחתך, אלא דברים מכאן דתו הידועה בזה משום

גבי ע"ב) גבי מעטין ענבי דקא מתקן מתקן מנא אפשר לומר ועוד יראה , שכן כתב וכו', וכן גף או קוטם הדין נמי כוונתו ע"י שיהא הדס ודי תולדה הנחתכים דאמרינן בא אחריתי ע"י דהיינו

שאינו צריך לו אותו הדס למצוה ע"ש, דמשום הכי שרי דכיון שאינו צריך אותו תיקון ההדס, לא מיחשב מחתך למדה כמה שחותך ענבי ההדס.

ע"כ כל פנים נתבאר מדברי הכפות תמרים דאף באופן שאינו צריך דבר הנחתך חייב משום מחתך, אם מחתכו במדה, וכן נראה ממה דאמרינן (טנ"ט ע"ה ע"ב) המגור ראשי כלונסאות, חייב משום מחתך ופירש"י המגור ראשי כלונסאות כדי שיהיו ראשיהן שוין יחדיו ע"כ, וסתמא במגור ראשי כלונסאות כוונתו לתקן כלונסאות הנשאר ואינו צריך לו כלל מה שנחתך, ואעפ"כ חייב משום מחתך. ועי' בספר טל אורות (מלאכ' ממחך דף ט"ז ע"ג) שהאריך בזה, ומצדד גם כן לדינא דשייך מלאכת מחתך אף באינו צריך לדבר הנחתך, וסתר דברי תשובות דרכי נועם (או"ח סי' י"ג) דלא כתב כן.

לתלוש נימא או חוט המשולשל בבגד

ולפי זה נראה דלתלוש נימא או חוט המשולשל בבגד, ותולשו סמוך להבגד שלא יתוסף החוט לקרוע יותר, חייב משום מחתך [אף דלא שייך איסור לוקט יבלת כמו שכתבנו במלאכת מכה בפטיש (א"ח ד') בבגד שכבר נגמר], וכמו בלוקט ענבי הדס שאינו צריך לדבר הנחתך הנ"ל (וע"ע מלאכת גזוז א"ח י"ט).

מחתך למדה באוכלין

והנה נתבאר בדברינו לעיל (א"ח ד') דמשמעות דברי הרמב"ם (ס"ט) דחייב קטימת קיסם הוא משום מחתך, מדכתב דינו גבי מלאכת מחתך בפ"א, והנה הרמב"ם שם (ס"ה ח') מסיק אדין קטימת קיסם וז"ל כל דבר שהוא ראוי למאכל בהמה, כגון חבן ועשבים לחים והוצין וכיוצא בהן מותר לקטום

אותן בשבת וכו' ע"כ. א"כ משמע דליכא איסור מחתך למדה באוכלין. ולפי זה צריך לומר בדברי הכפות תמרים הנ"ל דמפרש הא דאין ממעטין ענבי הדס ביו"ט שהוא משום מלאכת מחתך וכנ"ל, דהיינו דסתמא מיירי בהדס עץ קשה דאינו ראויין למאכל בהמה, משום הכי יש בה משום מחתך למדה.

→ וראיתי בשו"ת דברי מלכיאל (ח"צ סי' ט' א"ח י"ג, מוצא נדרתי משונה יו"ד סי' קי"ט) דקצב החותך בקרדום בשר בשבת לחלק חלקים שוים, חייב משום מחתך למדה ע"כ. ולכאורה דבריו צ"ב דהא באוכלין ליכא מחתך וכנ"ל, ואפשר לבאר דבריו על פי דברינו במלאכת צובע (א"ח י"ג) שביארנו שיטת הפמ"ג לענין צובע באוכלין, דדבר מאכל העומד למכירה וצובעו שיקפצו עליו הקונים חייב משום צובע. כמו כן לענין מלאכת מחתך, בקצב שמוכר בשר ומחתך הבשר לחלקים שוים לצורך המכירה, אזי אף באוכלין אית ביה מלאכת מחתך, (ועי' עוד מש"כ בזה נמלאכת מכה נפטיש א"ח י"ג).

ועי' במג"א (סי' רע"ד ס"ק א') כתב נוהגים המדקדקים לרשום בסכין בלחם משנה קודם ברכת המוציא, ובמחצית השקל (ס"ט) דעל ידי זה ימעט הפסקה בין הברכה לאכילה, וראיתי הטעם בשם הגה"צ מוואדיסלאב זצ"ל דאיתא בספר סיבוב ר' פתח' (חד מקמאי בזמן הרמב"ם) דכת הקראים היו אוסרים להשתמש בסכין מטעם מלאכת מחתך, וחתכו הכל בערב שבת עי"ש. ועל פי זה יש טעם לשבח למנהגינו לרשום על הלחם בשב"ק, כי הנה עיקר מלאכת מחתך הוא במחתך למדה וכדי להוציא מלבן עושין רושם על הלחם לחתכו למדה, להראות דאין איסור מחתך באוכלין ע"כ.

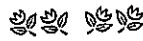
פסיקת תלוש

ו) ובמה שכתב הרמב"ם הנ"ל (א"ט ז') אבל אם חתך דרך הפסד, או בלא כוונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק, הרי זה פטור, מזה כתב המג"א (סי' ש"ד ס"ק י"ד) להתיר פסיקת תלוש וז"ל דפסיקת תלוש אינו אסור, אלא מתקנו למדה או לעשות כלי, והיתר גמור הוא לחתוך התלוש וכו' ע"כ. וכבר הארכנו בזה בדברינו לעיל (מלאכת קורע א"ט ו') לחלק אימתי מותר פסיקת תלוש בשבת, ואין בה משום מלאכת קורע עש"ב.

ומיהו לכאורה צ"ע שהרי הרמב"ם כתב בלשונו "הרי זה פטור", וכל פטורי שבת פטור אבל אסור וכמו שכתב הרמב"ם בעצמו בפ"א (הל' ג'), והמג"א כתב דפסיקת

תלוש מותר לכתחלה, אולם ע"י בדברינו לעיל (מלאכת שומט א"ט ח') לענין תולעים שבתוך פירות או קטניות שהבאישו דכתב נמי הרמב"ם (פ"א הל' ז') דההורגן פטור, ובמג"א (סי' שט"ו ס"ק כ') מפרש כוונתו דפטור ומותר עיי"ש, א"כ גם בלשון הרמב"ם כאן בחותך דרך קלקול י"ל דפטור ומותר דהוי פסיקת תלוש.

ויש עוד ליישב דלפמש"כ המג"א (סי' מקי"ט ס"ק ד'), דאף פסיקת תלוש אינו מותר כי אם לצורך שבת (עי' מלאכה"ש ש"ס), וכך הוא בשו"ת שאילת יעב"ץ (מ"א סי' מ"א ד"ה ונה"ל) ע"ש, ולפ"ז מיושב קצת לשון הרמב"ם דקאמר פטור, ובתולדות שמואל (סי' ס"ו א"ט א') נשאר בצ"ע אם פטור דכתב הרמב"ם לענין מחתך דרך קלקול פטור ומותר או פטור אבל אסור. **ל**

הכותב

ב' אותיות

א) תנן במחנני (שנ"ג ק"ג ע"א) הכותב שתי אותיות וכו' בין משם אחד, ובין משתי שמות וכו' חייב. ופי' רש"י בין משם אחד, שתיהן אלפין. משני שמות אלף בית עכ"ל. ומשמע מפירושו דאף הכותב שתי אלפין שאין להם שום משמעות תיבה בקריאתם, נמי חייב.

והנה בגמרא שם בדין כותב שם קטן משם גדול כגון שם משמעון, מביא ברייתא דפליגי בזה תנאי, ומשמע שם דלכו"ע לא מחייב בכותב ב' אותיות משם אחד אלא בשיש משמעות תיבה בקריאתם, שהרי פרט התם כגון שש תת רר גג חת, ונראה מזה דדוקא בהנהו

הוא דפליגי אם מחייב או לאו, אבל בב' אותיות שאינן תיבה בשום מקום מודו כולהו תנאי דלא מחייב. וא"כ לכאורה יקשה על פירש"י דמפרש מחנני דלא כמאן. וע"י במשנה ברורה (סי' ש"מ נה"ל ד"ה נמשקין) שהעיר על זה וכתב לתרץ דברי רש"י ולחדש, דדוקא ברצה לכתוב שם גדול וכתב רק מקצתו ממנו, בזה ס"ל לתנאי דברייתא דלא מחייב אלא כשיש משמעות לאותן ב' אותיות בקריאתם, אבל אם מתחלה כוון לכתוב רק שתי אותיות שוות, אף שאין להם שום משמעות חייב לכולי עלמא.

אבל הצמח צדק (מיוס"ס שנ"ג פ"ג מ"ג ד"ה הכותב) כבר העיר על סברא זו ודחאו, וכתב דאדרבה טפי מסתבר לחייב היכי

דמתחלה נתב כתב רק שם ב' אותיות ב' כוון לכתוב בקריאתם, ו דברייתא דס"י לא מחייב אף וודאי דהוא ה אותיות דלדיד צדק דעל כרח דמתנני סתמא ענין חייב אף משמעות, ובין שלימה כגון א רק א"א, ובין אותיות ו

ומדברי הנוד מבוא דלעולם חייב ב ואין להם שום לכתוב תיבה ו ליישב שיטת ה ד"ה דס"ל דהכ שבות, וקשה ה: אותיות וכו' בכ לשון של כל כת ע"כ, חזינן דחיי דהאור זרוע ו דפירושו אף לע צורת האותיות הברת הלשון הו שתי אותיות אינו הללו הם תיבה המשנה שאפילו אפילו הכי חייב ומיהו כתבם בצו דמחייב עכ"ד.

ומדברי הירושלמי שמחייב ע"ז מחתך, לא קשיא, דלהירושלמי שיטה אחרת בגדר החיוב דמלאכת מחתך, דכל מלאכה של ניתוק והפרדה "מהצר" דהיינו בקצוות הכלי הר"ז מחתך, ואע"פ שאינו לצורך מידה כלל. וכמבואר להלן בפמ"ד, עיי"ש. אולם הסכמת הראשונים והפוסקים דאינו מחייב משום מחתך אלא במקפיד על המידה, כמבואר במש"כ בפמ"ד.

ג. קריעת נייד בתיקונים ומילון אייעו מחתך (מלבד אי יותר ארוך או יח

וביאור דבריו, שרוצה ויפה, נמצא שהו מחתך כשו ודין זה מצוי, גב סימון

בספר מאור הו פתיחת כ המסומן, וז"ל: במקום המיו

ג. פתיחת פחי פחית שתייה אע ויפה. ומי נקב במידה מדוי זצ"ל, וז"ל: "לג

וביאור דבריו, לשנות

ובעין זה כתב ג עשית נק וז"ל: "אין בזה מיוחד, אין זה י ולא מחתך" עכ"ל

פרק מג

דוגמאות מעשיות למקפיד שלא לצורך מידה

פסקי מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל

א. פתיחת שקיות סוכר ואריזות מזון במקום המסומן

בספר שמירת שבת כהלכתה פ"ט ס"ד כתב "שקיות אשר רגילים להוריק את תוכנן מיד עם פתיחתן, כמו שקיות קטנות של סוכר (בבתי מלון וכו'), מותר לפותחן בשבת וביו"ט, ויקפיד לפותחן שלא במקום האותיות, ואף מותר לחתוך אותן במקום המיוחד לכך". ובהערה כ"ה כתב ע"ז, בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, וז"ל: "ואין בזה משום מלאכת מחתך, כיון דמה שהוא חותך במקום המסומן אינו אלא כדי שלא ישפך הסוכר, ואין לו כל כונה להשתמש בחלק החתוך". ובתיקונים ומילואים הוסיף הגרש"ז "ואין לו כל כונה של שימוש בחלקי השקית לפי מידה מסוימת, רק מפני שזה יותר נוח ואין לו שום כונה למידה מסוימת של הנקב".

ולמש"כ (לעיל פמ"ב) מוכן היטב, שכן ההקפדה לחתוך במקום מסוים מצד עצמו אינו איסור מחתך, אלא א"כ כונתו לעשות מידה שימושית, ולכן בנד"ד שההקפדה אינה לצורך שימוש במידה רק משום שרוצה שהפתח יהיה ישר ולא עקום אי"ז מחתך.

ודין זה מצוי גם באריזות מזון מקרטון (קורנפלקס וכו'), שפותחים את האריזה ע"י שתולשים רצועת נייר שנמצאת בראש הקופסא ומסומנת בנקבים, וכשתולשים את הרצועה נעשה לקופסא פתח ישר וטוב. ואין בזה משום מחתך, כיון שאין לו כל כונה להשתמש בחלקי הקופסא לפי מידה, אלא פותח בצורה הנוחה והמתקנת כדי שהפתח יהיה ישר. ומשום איסור עשיית פתח יפה ליכא כמבואר לעיל פרק ל"ד אות ג' הערה 7.

וכן הדבר מצוי באריזות נייר וניילון, שפותחים את האריזה על פי סימון מנוקב, וה"נ אין בזה משום מחתך, כיון שמטרת הפתיחה דרך הסימון הוא לשם נוחיות הפתיחה ולא משום עשיית מידה.

סו בנין עגג

מלאכות הונג. חנג כפ"ג. אגון וז"ל ג' קון יטו

76 ב. קריעת נייר טואלט במקום המסומן

בתיקונים ומילואים לספר שמירת שבת כהלכתה פכ"ג הערה נ"ה, כתב מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, בנוגע לחיתוך נייר טואלט במקום המנוקב אי אסור משום מחתך (מלבד איסור קורע) וז"ל: "דכיון שהחותר אינו מקפיד אם היו עושים את זה יותר ארוך או יותר קצר, והוא רק חותר במקום הנוח לו, אין זה שייך כלל למלאכת מחתך, וכן יש הרבה דברים כאלה" עכ"ל.

טיטה אחרת בגור
ז "מהצד" דהיינו
אר להלן בפמ"ד,
אלא במקפיד על

וביאור דבריו, דכיון שההקפדה לחתוך במקום המסומן, עיקרה אינה משום המידה שרוצה דוקא המידה הזו, אלא משום שהחיתוך במקום המסומן הוא הכי נוח ויפה, נמצא שההקפדה אינה לצורך המידה, ואין בזה מחתך, משום דעיקר מלאכת מחתך כשההקפדה נעשית לצורך מידה, ובלאו הכי לא חשיב מלאכה כלל.

יה

ור"ן זה מצוי, גם בגלילי "נייר מגבת" וכן "בשקיות אשפה" אשר תולשים אותם על פי סימון מנוקב ה"נ אין בתלישתם משום מחתך אלא קורע, וכנ"ל.

הוריק את תוכנו
מותר לפותחו
ך אותן במקום
ל, וז"ל: "ואין
אלא כדי שלא
מילואים הוסיף
רק מפני שזה

בספר מאור השבת ח"ב עמ' תק"ג מובא מכתב מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, בדין פתיחת פקק פלסטיק משום מחתך (שהרי מפריד את הפקק מהטבעת במקום המסומן), וז"ל: "ומשום מחתך גם כן לא אסור, שאינו מכניס כלל למידה רק שובר במקום המיועד לכך שהוא טוב ונוח" עכ"ל. וע"ע במש"כ להלן פרק מ"ז ר"נ.

ג. פתיחת פחית שתיה

פחית שתיה אשר פותחים אותה ע"י שמסירים את הטבעת שכראשה, ונוצר פתח עגול ויפה. ומעתה יש לדון אם יש בהסרת הטבעת משום מחתך שהרי נעשה ע"כ נקב במידה מדויקת. ובספר מאור השבת ח"א מובא בזה מכתב מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, וז"ל: "לענ"ד אין מחתך בעשית חור, רק מפני הנשאר שרצונו שיהיה במידה הרצויה לו, וכאן אין לו שום ענין בזה" עכ"ל.

ים מצד עצמו
ולכן בנר"ד
שר ולא עקום

וביאור דבריו, דאיסור מחתך שייך רק כשמתקן את מידת החפץ, ובנ"ד אין לו ענין לשנות את מידת הפחית, אלא לעשות פתח ופתיחת הלשונית במקום המסומן היא רק היכי תימצי לעשיית הפתח, וע"ז אין מחתך.

האריזה ע"י
שחולשים את
לו כל כונה
כדי שהפתח
ת ג' הערה 7.

ובע"ז זה כתב בשמירת שבת כהלכתה (כפ"ט הערה ל') בשם מרן הגרש"ז זצ"ל, לגבי עשית נקב בפטימה של בקבוק תינוק, דאין בזה משום מחתך (אלא מכב"פ) וז"ל: "אין בזה משום מחתך, דאפי' אם מקפיד על מידת הנקב ולכן הוא חותר במקום מיוחד, אין זה קרוי מחתך, והזינן נמי דפותח בית הצואר לא נזכר רק קורע ומכב"פ ולא מחתך" עכ"ל. וביאור הדבר כמש"כ לעיל דעיקר רצונו הוא בעשיית החור והפתח,

מנוקב, וה"נ
לשם נוחיות

ד. וכן מותר לאכול עוגה שכתובים עליה אותיות או ציורים בין אם כתובים מתוכה ובין אם כתובים עליה בדבר אחר, מותר

ה. וגם אריזות המאכל המצויירים או שיש עליהם אותיות, מותר לקורען.

פותח קופסא ונעשה פתח יפה

שאלת: קופסא של טישו מקרטון שכשפותחים אותה נשאר פתח יפה כחצי עיגול, האם מותר לפותחה בשבת, או שאסור משום מתקן מנא.

תשובה: מותר דאין זה תיקון, היות שעומד להזרק אח"כ לאשפה, [וה"ה גם בפתיחת לשוניות של קופסאות שימורים. זה הכלל לא שייך תיקון כלי בדבר שעומד להזרק].

לקפל מפיות נייר

שאלת: האם מותר לקפל בשבת וכיו"ט מפיות נייר בצורה מיוחדת.

תשובה: לקפל מפיות נייר בשבת אינו רואה בזה שום איסור, ומה שמקפלים אותם בצורה מיוחדת לנוי לשים על השולחן אין זה תיקון וזהו רק לשעה קלה, ולא מפני שאינו מתקיים יותר, אלא כיון שעומד להתקלקל אינו נחשב לתיקון כלל. ואינו דומה לדין קיפול הבגדים בשבת המבואר ברמב"ם פרק ב' הל' כ"ב ששם זהו תיקונו של הבגד לעשותו שברים שברים והוא דרך תיקונו גם בחול, וגם זה אינו אלא מדרבנן ומנין לנו להתמיר בענייננו, ועוד דשם הוי מעשה אומן משא"כ הכא.

סימן קצ"א

תשובות קצרות - תיקון בלים

פתיחת בקבוקים בשבת

שאלת: אדם שחושב שיש חומרא שלא לפתוח בקבוק בשבת ומבקש לפתוח לו, האם מותר לעזור לו.

תשובה: לו אסור לבקש, וכיון שכן אין לעשות את המעשה. ואם אתה פותח לצורך עצמך והוא נהנה מזה, אין בזה שום חשש.

פתיחת קופסאות בשבת

שאלת: על פתיחת קופסאות בשבת.

תשובה: כבר כתבו על זה בהרבה ספרים ואיני רוצה לבוא בזה עכשיו בכתב. אבל ראיתי דבר נפלא בשו"ת הרשב"ש בסי' ק"ס, שנשאל שם אם מותר לשבור ראש החבית בשבת, ועיי"ש ותראה שאינו מדבר בחבית העשויה ממוסתקי, וכתב שם בפשיטות להתיר - ובוה אין חידוש. אולם כתב שם שאין מי שאוסר, וז"ל: והחולק עליך אין בדבריו ממש ואין לו על מה לסמוך, ע"כ. ופלא שלא הזכיר מדברי התוס' [שבת דף קמ"ו ע"א ד"ה שובר] שלא התירו לכאורה אלא במוסתקי, וכמו שפסק המחבר בשו"ע [או"ח סי' שיי"ד סעי' א']. אמנם רואים מדבריו עכ"פ דהמנהג היה פשוט להתיר עד שאין לאוסר על מי לסמוך, והרשב"ש חי בשנות ר' מעלה מטה, וגם הובא בב"י באיזהו מקומן, אבל כנראה שהב"י לא ראה הרבה מדבריו וכן לא ראה מתשובות אביו הרשב"ץ אלא תשובות אחדות, וידוע הכלל שאם האחרונים לא ראו דברי הראשונים וכתוב בראשונים הדין בהיפך, אמרינן אילו ראו דבריהם אולי היו חוזרים בהם. ועוד דבר פלא יש כאן, שהמחבר פסק כהרא"ש דהיתר חבית הוא במוסתקי, וברמב"ם [פרק כ"ג משבת הל' ב'] מפורש לא כן וכן בשאר ראשונים, וכיון שכאן הוא רק איסור דרבנן א"כ למה החמיר כרא"ש.

סימן קצ"ב

תשובות קצרות - צעצועים

צעצועים שמרעישים

שאלת: צעצועים שמרעישים האם מותר לנענעם כדי שירעישו. והאם הם מוקצה ואסורים בטלטול.

תשובה: העושים מנגינות אסורים, ובאלו שרק מרעישים יש מקום להחמיר. ולענין מוקצה, בטלטול מן הצד מותר. וכן מותר לסלקם או לתת אותם לחינוק, דהוי לצורך גופו או מקומו.

לעשות בלונים ממי סבון

שאלת: האם מותר לילדים לעשות בלונים ממי סבון בשבת. תשובה: מותר.

משחקי הרכבה

שאלת: צעצועים שמתפרקים כל הזמן [כגון לגו וכדומה], האם מותר לשחק בהם בשבת. תשובה: מותר.

שאלת אור - גמ' א
גמ' א' ו' גמ' א' א

אדם לעולם לעשותו ולתקנו ביד, לא חשיב כלאחר יד כשמתקנו בלא כלי, דהא כלאחר יד תלוי במה שהוא דרכו של בני אדם [כמבואר בגמרא (ס"ז ע"א) באנשי הוצל ובמג"א (סי' ס"ז ס"ק א') ע"ש, (ועי' גריי ללאחר יד אום ו)]. וכן כתב בקצות השלחן (סי' קמ"ה נדה"ט ס"ק א').

ובן משמע ממאי דאיתא בשו"ע (סי' ש"ד סעיף ה') דאסור ליתן עלה של הדס בנקב שבחבית, משום גזירה שמא יקטום עלה מן הענף, ויתחייב משום תיקון כלי ע"ש, חזינן אף דדרך לתלוש העלה מן הענף ביד ולא בכלי, אפילו הכי גזרינן שמא יקטמנה, ועל כרחך דאף בקוטם ביד חייב משום תיקון כלי.

ועל פי זה נראה בהא דאיתא (צ"ל ל"ז ע"ב, ושו"ע סי' ש"מ סעיף י"ג) דאין קורעין את הנייר לצלות עליו, או להשתמש בו שאר תשמישים דחשיב תיקון כלי, כיון דלא היה אפשר להשתמש בהנייר הארוך קודם שקורעו, ומבואר בדברי שו"ע התניא (ס"ס סעיף י"ז) דאם קורעו ביד הוי רק איסור דרבנן, ומשום דהוי כלאחר יד עיי"ש, ולפי הנ"ל זה דוקא בסתמא משום דדרך לתקן הנייר וכדומה בכלי המיוחד לזה, אבל אם דרך לחתכו ולקרעו ביד חייב משום תיקון כלי אף בקרעו בידו.

קורע פלעסטיק במקום הקוים המיוחד
לפי הנ"ל נראה במאי דמצוי בניירות פלעסטיק הכרוכים בעיגול, ומקום החתך מצויין בקוים קטנים לצורך חתיכתם כפי מדת אורך השלחנות וקורעים שם במקום הקוים, כל כי האי דרך קריעתו הוא ביד, א"כ חייב על תיקון כלי בקריעתו בידו, ואף להפוסקים [שו"ע התניא (סי' ש"מ סעיף י"ז), עי' מלאכת קורע אום ו] [[דבגוף אחד ליכא חיוב משום קורע, חייב משום מכה בפטיש, [אבל משום מחתך

במדה לא שייך לחייבו, כיון דאין קפידא למהה מצומצם ממש, וכמו שכתבנו בדברינו (מלאכת מחסן אום ב').

קורע ניירות לצורך קינוח

ד וברין ניירות העשויים לצורך קינוח בית הכסא וכרוכים נמי בעיגול ומצויין בקוים במקום החתך, לכאורה גם כן לא הוי כלאחר יד וחייב משום תיקון כלי אם קרעו בידו במקום המצויין. אבל בספר עצי עדן על משניות (להג"ק מקאמארנא ו"ל, שנת פ"ק ו) כתב דקריעת נייר לצורך בית הכסא לא מיחשב תיקון כלי, וכן משמע מדברי המשנה ברורה (ס"ס ס"ק מ"א) שכתב דבקריעת נייר לצורך קינוח חייב משום קורע, ואם מקפיד לחתוך למדה ידוע חייב אף משום מחתך, משמע אבל משום תיקון כלי לא, [והביא כן מתפארת ישראל בפתיחתו כלכלת השבת]. ועל כרחך צריך לומר דשאני קורע נייר לצורך בית הכסא, דלא מיחשב כל כך תיקון כלי משום דלא הוי השתמשות חשוב שיהא עלה שם כלי, וצ"ע.

קוטם קיסם להריח

ונחזור למה שכתבנו מדברי הגמרא ביצה לענין קוטם קיסם בידו לחצוץ בו שיניו דאסור משום שבות, ומבואר שם בגמרא דאם קוטמו להריח אין בו אף משום שבות ומותר לכתחילו לקטום להריח ביד, ועי' בדברינו לעיל (מלאכת קורע אום ו) שביארנו גדר פסיקת תלוש וגדר מלאכת קורע, ולכל הדרכים שנחבארו קטימת קיסם בידו כדי להריח בו, מותר אף אם הוא עץ קשה וראוי לחצוץ בו שיניו.

ואם קוטם בכלי להריח יש בזה מחלוקת אחרונים הטו"ז (סי' מקי"ט ס"ק ה') כתב להקל אף לקטום בכלי להריח, והמג"א (סי'

ס"ז ס"ק ו') מחמיר ו' ולח

תיקון מנ

ט ועוד מבאר שם דקאמר דל קיסם אלא אם כן קט בקוטם להריח אף לו לכאר אמאי אינו חייב להריח, הלא סוף סו ונעשה כלי, ואף דאי רישא הוא ומודה

והמגיד משנה (פ"ק בתו"ד וכת מתכוין אין ראוי לומר הוא וליחייב, מפני ש מלאכה, וכשאינו מה שהרי אינו רוצה ל לקטימת קיסם וכו' ו בו שניו אף על פי שו שכל שהוא מפני תי פטור

ובלחם משנה (ס"ס) עדיין אינו בגמרא (שנת מ"א ע' ממנו מים חמים, א צוננים דאיכא משום שם דתליא במחלוג בדבר שאין מתכוין ו הרב המגיד דבתיקון מלאכה ואף פסיק ר אף לר' יהודה דס"ל אסור לענין תיקון מנ במחשבתו ובאינו מ ועל כרחך צ"ל דדוי

ספר ט"ו מלאכות חלק ג
הרב"ל ל חייב קי"ט אום ו' מ"א

ידוה

מורה

כמר

לא תרצח	אנכי ה'
לא תנאף	לא יהיה
לא תגנוב	לא תשא
לא תענה	זכור את
לא תחמוד	כבוד את

תמימה

תורת

משניות

סדר מועד

עם פירושי הגאונים ברטנורא, תו"ט

ועוד ארבעה פירושים

- (א) מעשה אורג
- (ב) עצי עדן
- (ג) פני זמן
- (ד) נוצר חסד

מרכיבו הגדול גאון הגאונים קודש הקדשים איש אלקים

מרו מחרי"א ז"ל ממאמאדנא

ניו יארק

משום

לא ב' פ"י ק"פ
תלמוד בבלי
מסכת בבא מציעא
פרק ח' הלכה ז'
ל' ב' פ"י ק"פ
תלמוד בבלי
מסכת בבא מציעא
פרק ח' הלכה ז'

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

המגדר מליחה. מן העפר ו
בארכי. שהלכת מנקלת מראית
לנזנת. לא שיעשה קמחוללי
קפדונו. לא לזכר אל ל' ח'
במחמ. כומתו. כומתו היה קא מחמס.
לא מחמקום נזכרם. למיתבא
שדך לנזר העל מעליה: בן
מקופלת. לאחר שנתמה על דלאשו
שיפולת על כמפיו: חיוב זה
שאלן זה דרך מלכות: והרטיגן. ש
מקום: נימא כרובה על אז
שאל יפול כמפיו: בר הויג: ב
מפרס לקמיה: כיטי בבלי
מלקוק נזכרם מן הארץ
למזין ויתפן אוקן כלטי
פדולטיס ומחוקן אוקן (אנטי)
הויסון כמס ונכמו מרוב:
משהו חקונו מנה: הכי מאי.
מלקוק (כפיו) כענין אחד ויתבא
זה מרוב זה לא ויתור וקולטו
למזר ויתבא: לכופי. שיהא
תמנד להעמיד קיפולו ל
המתואר. לפי שעה: מתבנה בו
למזר מתעסקה ויתמקט על
וימסכו. וכמול קלמך כומר
לדוריתם כתי ויהיה לשנה.
צדורטי טליו: שיעומת וכמנה
הקרקעין: בן ויזרו: כוול הויג
מחמיה. לזין זה דרך
אלה דרך משו: קדקד ר"מ
תמניה למיב תמנה דכרי:
לזכות מומר כזה שתינה מ
אלה ויתור: טפולן למטה כמפני
שלידיה היו מנחין על כמפיה ע
הירידה למטה שקבל דכרי:
איתמר. לא איזע משקה ו
אלה שאלו לפניו מכו ללמח ב
להגיד דע שמתרו לפניו מכו
מזרי מייב תמנה דלזיה סגרי
ואינה מקופלת שיהי אמור
טפולן למטה מן כמפיו אלה
וינו מנחם על כמפיו הוה סו
מלוגת הוה: ברת' מי ו
מיקוק מקורה ויתבא חסול
דעולת וקולטו מני נקט ומס'
הכוח דעבד: ויתפס.
אפי' כעשור אלונטי. כדענין
סני וקפי כתי זה אחר זה.
היא דלא מני: מני מל ככל חד
ל' יכסא כדו נמוך כימו לא
עירוב עשה שסכה ויתבא ככול
עשרה בני אדם. הוולט ומנ
מלכרי אסדרי מסחפגין בא
אחת. והיינו למי רומח דעולת
(עשרה) מנישע כיה מלא אל
מניחין אמה כדרי: עשרה
ורגילה דמילתא נק
לכל נוסס: כתי. שמן
וממשמשי. כד על כל האוק
אבל לא מוחמלין. לשכ
ולאמתינו (ג). נעתי רענגר
מלכרי אסדרי מסחפגין בא
אחת. והיינו למי רומח דעולת
(עשרה) מנישע כיה מלא אל
מניחין אמה כדרי: עשרה
ורגילה דמילתא נק
לכל נוסס: כתי. שמן
וממשמשי. כד על כל האוק
אבל לא מוחמלין. לשכ
ולאמתינו (ג). נעתי רענגר

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

משהו רחשאו וראו אין מוספים ומזין דלא
תקניה מעיקרא ואינו. לאחדו בית דרשרב
נזמן משום רבי ויתן הלכה כיש אמרים:

סימן קטו

מלאכת מחתך

כבוד תלמידי יקירי וחביבי המופלג בתורה ויראה ר' יצחק לוי נ"י וזרח

אחדש"ט וש"ת צאהצב. לנכון קבלתי מכתבך ושמהתי להקשיב משלומכם.

ואשר שלח צענין מלאכת מחתך. הנה גדרי מחתך מצוהרים בש"ס ע"ד ע"ב לענין סלית סילתא, ולענין קוטם את הכקף, והכלל הוא כל שמקפיד על מדה ושעורו, ודבר פשוט דאסור לחתוך הנייר לצורך נקיות צבית הכסא ועיון זה בחפ"א צלכלת שצח שס הפמ"ג וכבר ראיתי צעורי מי שראה להקל בזה ואין הלכה כמותו, ואפילו אותם הניירות שצבר פרודות קלת מכ"מ מחוצרים עוד בצרוגים, י"ל לאסור, ואם יש בזה מלאכה דאורייתא כיון דכבר נעשה השיעור והמדה לפני קריעתו מסופק אני, אבל מ"מ איסור יש בדבר.

ולענין מחתך צאוכלין פשיטא דהלכה כהגאון חיי אדם דאין צו מחתך וראיתו חזקה מקטימת אוכלי בהמה, צב"ה ל"ג ובשו"ע א"ח סימן שצ"ב, ואע"ג שהגאון צמגן אבות מסופק בזה אם יש מחתך צאוכלין, דבריו ז"ע מש"ס והלכה ה"ל וכבר העיר עליו צמ"ח מלאכת מחתך, ולענין מחתך אין חילוק למעשה בין מחתך ציד או צבלי, ולענין דאורייתא בזה עיין היטב מש"כ צביאור הלכה א"ח סי' שצ"ב ד"ה אחד קשים, דכל שדרכו כך גם ציד חייב מן החורה. ע"ע ח"ד סי' ל"א

ולענין לקחה חתיכה אמר גפן [ולאטע] צשצח אם יש בזה איסור מחתך כשמנתק החתיכה מתוך החצילה של אמר גפן, עיין בהשגחה זור יעקב סוכ"י קנ"ג דמטעם מחתך אין איסור כיון דציד קעציד, איברא אסר לה מטעם אחר, ומש"כ דאין איסור מחתך ציד, אין דבריו נראין. ושוב ראיתי לזנו של הרב זור יעקב צקונטרס צושם מרדכי סי' פ' העיר עליו בזה.

ואשר שלח צדברי הרמ"א סימן נ"ה ס"ד צענין הנוהגים צשעת הדחק לצרף קטן עם חומש מה הדין לענין קה"ת לקרוא ג' או ז' גברי צלחף קטן עם חומש. הנה לא ציאת שאלתך אם מסופק אהה לענין קה"ת צעשרה כמצואר מגילה כ"ג ע"ב אם יש ללרפס לעשרה צשעת הדחק, או שיהיו הם מג' או ז' קרואים. הנה אם הספק שיהי' הם מג' או מז' קרואים הלא קיי"ל שהכל עולים אפילו קטן כמצואר סימן רפ"ב, וכי מג"א ס"ק ה', דוקא למנין ז' לא למנין ג' ואפי' לגי ראשונים של ז' אין עולין,

ואפילו כשאין שם רק כהן קטן מסופק מג"א, עכ"פ אין לעשות כן למעשה ויקראו ישראל במקומו, וצמקום דאפשר לקרות קטן גם צלי חומש אפשר לקרותו דקה"ת שאני דמעיקר הדין כשר צקטן אלא שלא נהגו כן וצמקום דאי אפשר צענין אחר לא לריך חומש.

ואם שאלתך לענין מנין יו"ד של קה"ת הנה צמגילה כ"ג ע"ב הוא צכלל כל דבר צבקדושה שהוא צעשרה ואם אפשר לצרף קטן גם בזה אפשר, וכן יראה לכאורה צר"א ש פ"ז דצרכות דכל הדברים דומים לזה, אמנם היות כי הלכה זו מופקפת מאד וגדולי הוראה לא ניחא להו כלל צמנהג של צרוף עם חומש גם צשעת הדחק ואם נהגו נהגו, אבל צקה"ת לא צשמענא*.

והריני בזה יודך דוש"ת מוכן לצרתך כפי כחי הדלים.

הדוש"ת ומלפס לרחמים שמים

סימן קטו

מלאכת כותב

ברור ענין כותב אות א' להשלים הספר וביאור יסוד מלאכת מכה בפטיש ומוחק אות א' בסוף הספר, וביאור ארוך ביורה, ה"א, דאין שבעם אם נמחק מה"ת, וביאור אם חייב בהשלים את ה' כמו השלים הספר.

א

שבת ק"ד ע"ב: תנא כתב אות א' להשלים את הספר ארג חוב א' והשלימה לצד חייב מאן תנא וכי ר' אליעזר הוא דאמר אחת על האריג חייב ר"ח אמר אפי"ת רבנן להשלים שאני, והכי פסקינן, כמש"כ הרמב"ם פרק י"ח ה"ט, ולא קתבאר בלשון רבינו אם דוקא צכ"ד כתבי קודש כדעת רש"י, או בהשלמת כל ספר, ועיין צפי"ה הר"ח כי כגון בהשלים מוחה, ובתוספתא וכן צירושלמי מצואר דגם בהשלים השם חייב. ונדבר מפרט זה להלן א"י.

והנה צמ"ח מלאכת כותב פשיטא לי' דגם משום מכה צפטיש חייב מלבד החיוב של כותב, ולפי דרכו ה"ד בהשלים הצד איכא תרתי אורג ומכה צפטיש, וכ"כ צקרנן העדה צירושלמי ריש פרק י"ג דאיכא צגמר אריגה גם משום מכצ"פ, ומנוכה דעתם ז"ל דס"ל דלכל גמר מלאכה מהל"ע נחוסף עוד מכה צפטיש, וכן משמע לכאורה פשעות הירושל' פ"ז ה"ב ע"ש צענין דהא אחתא כד מערבא צחיטיא וכי גמרה מלאכתה משום מכה צפטיש, וכיו"צ כמה

* ועיין השגחה מהר"ם ח"ב סימן קצ"ב

L

ע"פ ש"ס ב"ז - חתך האין
גר"ז ר' שמואל ב"ז וא"ז צ"ב

דמשכן שהיו חותכים היריעה במידה לכסות את האהל) ובין שזורק החלק הנחתך וחותר לשם תיקון מידת הכלי שחתך הימנו (דומיא דקוטם קיסם ומגרד ראשי כלונסאות).

ג. חידוד כלי - חיובו משום מכה בפטיש

איתא בגמ' (ביצה לד.), אין מתקנין את השיפוד ואין מחדדין אותו. ופי' הר"ן "חידוד ותיקון, עושה אותו כלי לכתחילה" וחייב משום מכה בפטיש. ואכתי צ"ב אמאי אינו חייב משום מחתך, דומיא דמחדד את ראש הקיסם או ראשי כלונסאות אפ' כל שהוא, דחיובו מחתך.

וביאור הדבר נראה, דשאני חידוד הקיסם, שמקפיד לחדד את הקיסם במידה מסוימת שיוכל להכנס בין השינים, וכמבואר, ובכה"ג הוי מחתך שמקפיד על המידה. משא"כ בשיפוד, מחדד את ראשו כפי הנצרך לדקור בו את הבשר, ואינו מקפיד על מידה מסוימת בדוקא, וזה אינו מחתך אלא עשית כלי.

נמצא לפי"ז דהמחדד קולמוס או עיפרון לצורך כתיבה, חיובו משום עשית כלי ולא מחתך, שכן אינו מקפיד על מידה מסוימת, אלא מחדד כפי הנצרך לכתובה, וכמבואר. וראה בירושלמי שבת (דף נ"א) "והקוטמה משום מכב"פ", והיינו קוטם ראש הקנה של נוצה ועושהו קולמוס. עי' בפ"י יפה עינים עמ"ס שבת דף עד: וכן בפ"י שירי הקרבן על הירושלמי שם.

פרק מט

ביאור דין קוטם נוצה חייב משום מחתך

74 א. מבאר אמאי קטימת ראש הנוצה נחשב למחתך

איתא בגמ' שבת (דף עד:), תנו רבנן התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב שלש חטאות, וא"ר שמעון בן לקיש תולש חייב משום גוזז, קוטם חייב משום מחתך, ממרט חייב משום ממחק. ופרש"י התולש את הכנף "נוצה גדולה מן כנף העוף". והקוטמו "לאחר שתלשו חותר ראשו שהוא דק וראוי להניחו בכר ובכסת". והמורטו "לצד זנבו שהוא קשה מורט שערו מכאן ומכאן, ומשליך הקנה, ונותן השיער בכר ובכסת". משום מחתך "דקפיד לחתוך עד מקום שהוא ראוי, וגם מן הקנה אורג כובעים ועושה כובעים מכנפי עוף בלא שיער". ומבואר ברש"י דמכיון שמקפיד לחתוך רק את ראש הנוצה שהוא החלק הרך, חשיב "מקפיד על המידה" וחייב מחתך.

ותנה דין זה צ"ב, שהרי אינו קוטם את ראש הנוצה לפי איזה מידה "סנטימטרית", אלא מקפיד לקטום רק החלק הרך שבנוצה, אך אין לו נפק"מ מהו גודלו של החלק, ומכניס כל החלק לכר ולכסת וא"כ צ"ב איזה סוג "הקפדה" מצינו כאן.

ונראה מוכח מזה, דמקפיד על "המידה", אינו דוקא מידה של סנטימטרים, אלא כל שמקפיד לחתוך חלק מסוים ומוגדר מתוך דבר שלם, הר"ז מחתך. ולדוגמא: גוזר תמונה מתוך ספר, אע"פ שאינו יודע את מידת התמונה, מ"מ כיון שמקפיד לחתוך התמונה בלבד משום שצריך לה, הר"ז מחתך.

וביאר זה יש ללמוד מדברי הקרית ספר פי"א וז"ל "הקוטם את הכנף במידה הראויה לדבר, הר"ז מחתך". וכן בשו"ע הגר"ז ס' שי"ד סט"ז כתב "הקוטם את ראש הנוצה שהוא דק ורך וראוי ליתנו בכר ובכסת חייב מפני שמקפיד לקוטמו במידה הראויה לו". וכן פירש בפי' קדמון ממצרים (פי"א ה"ו ד"ה המורט) "ואם חתך את הראש הדק כדי לעשותו בכר ובכסת חייב משום מחתך, מפני שהוא מחתך במידה ידועה". הרי שההקפדה לחתוך את "המידה הראויה לו", נחשב למחתך. ונראה דיש לדייק כן, מדברי הסמ"ק (מלאכת מחתך) שכתב: "ואם אינו מקפיד על מידה או שיעור מותר", הרי דאיסור מחתך שייך או כאשר מקפיד על מידה של אורך ורוחב או כאשר מקפיד על "שיעור" מסוים מתוך דבר שלם, וכמבואר.

ובסמ"ג (מלאכת מחתך) כתב עוד "החותך כנף לצורך, חייב", והדגיש שהחייב רק כשהוא לצורך, ודבר זה ליתא בגמ'. ונראה דמקורו מהר"מ שכתב (פי"א ה"ז) "ויחתך בכונה שהיא המלאכה", והיינו שהחיתוך יהיה לשם מידה, ובלא כונה למידה אין נחשב למלאכה (עי' לעיל פמ"א), ומשום כך הקטימה צריכה להיות לצורך שימוש בחלק הרך, ואל"ה אינו מחתך.

במנחת חינוך (מלאכת מחתך) כתב דשיעור הקטימה הוא "בכל שהוא", והיינו אף כשקוטם הנוצה בשיעור מועט כל שהוא, חייב.

76 ב. חותך במקום מסוים שלא לצורך מידה

בקובץ "הליכות שדה" (הנוצר לעיל פמ"ז אות ג') כתב, דיש ללמוד מהך גמ' יסוד חדש, וז"ל: "קוטם נוצה, ופרש"י מקפיד לחתוך עד המקום שהוא ראוי, הרי להדיא דאע"פ שאין לו נפ"מ בחתיכה עצמה במידה אם יהיה ארוך יותר או קצר יותר, שהרי נותן הכל בכר, מ"מ כיון שמקפיד לחתוך במקום מסוים, זה עצמו חשיב מקפיד על המידה".

ולפי"ז כתב לאסור לנתק את שיירי הטבעת מפקק מתכת (ראה לעיל פמ"ז אות ג'), ואע"פ שאינו מכוין לשם מידה, מ"מ כיון שמקפיד לחתוך במקום מסוים, הר"ז

מחתך. ועוד כת
שיש בפקק, כז

ולענ"ד מדין ז
הנוצה
אינו דוקא הקפ

ומעתה מובן
הרך
הבולטים שלא

וכן בפתיחת
וניכרת, א
אותו, ואין לז

ומצאתי שמ
חור

אולי יש בזה
במידה נולא
מחתך,

וביאר דבריו
נחשב

מידת הכלונכ
שמקפיד לחר
לכר, והחלק
לרש"י להוס
במקום

ומעתה מו
מע
לחות

מחתך. ועוד כתב דלפי"ז יש לאסור פתיחת פקק פלסטיק, כיון שחותך ע"פ הסימונים שיש בפקק, כדי לנתק את הטבעת התופסת את הפקק, ומשום שמקפיד על מקום החיתוך, הר"ז מחתך.

ולענ"ד מדין דקוטם נוצה אין להוכיח מידי, דהן אמנם אינו מקפיד לחתוך את ראש הנוצה ע"פ מידה "סנטימטרית", אולם כבר בארנו לעיל דמקפיד על "המידה", אינו דוקא הקפדה על מידה סנטימטרית, אלא כל שמקפיד על חלק מסוים ומוגדר מתוך דבר שלם, הר"ז מחתך.

ומעתה מובן שבקוטם נוצה חיובו מחתך, משום שמקפיד על חלק מסוים דהיינו החלק הרך שבנוצה. משא"כ בניתוק שיירי הטבעת מהפקק אינו אלא מסלק הברזלים הבולטים שלא ישרטו, ואינו מכוין כלל ליצירת מידה או צורה חדשה, ואין לזה שייכות למחתך.

ובן בפתיחת פקק הפלסטיק, אינו מכוין לתיקון מידת הפקק, שכן מידתו כבר עשויה וניכרת, אלא שלצורך השימוש בפקק צריך לנתק את הפקק מהטבעת שתופסת אותו, ואין לזה שייכות לתיקון מידה. וע"ע בזה לעיל פמ"ז אות ד', ולהלן פ"ע אות א'.

ומצאתי שמור"ר הגרש"ז זצ"ל (במחברת כת"י) ביאר דין קוטם נוצה, וז"ל: "כשאחד חותך סיגריה ביו"ט כדי להסיר את מקום הכתב שלא ימחוק ע"י העישון, אולי יש בזה משום "מחתך", שמקפיד להסיר במידה, אבל מסתבר דהקפידא להסיר במידה [ולא כדי להשתמש במידה] לא נקרא מחתך. ומה שקוטם נוצה חייב משום מחתך, צריכים לומר מפני ששניהם ראויים ועל שניהם הוא מקפיד" עכ"ל.

וביאר דבריו נראה, דהקפדה לחתוך במקום מסוים רק כדי לסלק דבר המפריע אי"ז נחשב למחתך. (והא דמגרד כלונסאות חייב על הגירוד, שאני התם שמתקן את מידת הכלונסאות עצמן, וכמש"כ הגרש"ז לבאר, ע' לעיל פמ"ה) ושאני קוטם נוצה שמקפיד לחתוך במקום מסוים כדי להכשיר לשימוש את שני חלקי הנוצה, החלק הרך לכו, והחלק הקשה לכובע (כמבואר ברש"י עד: ד"ה משום, ובוה מובן מה הכריחו לרש"י להוסיף שמשתמש בחלק הקשה לכובע, ודו"ק). ונמצא שע"י הקפדתו לחתוך במקום מסוים הכשיר את ב' החלקים לשימוש בגודלם הרצוי, והר"ז מחתך.

ומעתה מובן שאין בהסרת שיירי הברזל מהפקק או בניתוק הטבעת מהפקק הנ"ל משום מחתך, שאינו אלא מסלק דבר המפריע ואינו מכוין למידה, ודמי לחותך את הכתב שע"ג הסיגריה דס"ל להגרש"ז דאין בזה משום מחתך. L

פרק ג

מלאכת מחתך — בדבר שמידתו כבר עשויה

א. איסור מחתך — בהפרדת ב' גופים

איתא בגמ' שבת (קמו'): טרפא דאסא, פרש"י "לתת עלה של הדס בנקב החבית, שהעלה עשוי כמרוכב, והיין זב דרך שם", אסור ליתנו בנקב החבית, רב אשי אמר גזירה שמא יקטום, ופרש"י "העלה מן הענף, וכיון דקטמיה הוה ליה כמתקן כלי" וחייב משום מכב"פ.

והנה צ"ב אמאי אינו חייב על קטימת העלה מן הענף משום מחתך, שהרי מקפיד להפריד את העלה בלבד, ודמי לקוטם נוצה שמפריד את החלק הרך מהחלק הקשה, ה"ג מפריד את העלה מן הענף. ולעיל בארנו דכיון שמקפיד לחתוך חלק מסוים מתוך איזה דבר, הוי מחתך. ה"ג מקפיד לחתוך את העלה מן הענף.

ובספר היראים וכן הרוקח (הובאו בנשמ"א כלל ל"ו סק"א) פירשו הגזירה דשמא יקטום "שמא יתקן את העלה למידת הנקב ויתחייב משום מחתך". ומוכח דרק שמתקן את העלה (אחר שנתלש) למידת הנקב הוי מחתך, אבל עצם קטימת העלה מן הענף, לית ביה משום מחתך, לכו"ע. ואכתי צ"ב מ"ש מקוטם נוצה.

וביאור הדבר נראה, דשאני עלה של הדס, שהוא דבר נפרד מהענף וניכר ועומד בפני עצמו, ומידתו עשויה וגמורה, וכדי לקוטמו א"צ לשום הקפדה ודיקדוק אלא קוטמו כמות שהוא, בכה"ג הקטימה היא רק לשם הפרדת העלה מהענף ולא לשם יצירת מידתה, ואין לזה שייכות למחתך. משא"כ בקוטם ראש הנוצה, צריך הקפדה ודיקדוק כדי לחתוך רק את ראש הנוצה, כי הנוצה כולה גוף אחד, והחלק הרך אינו נפרד ועומד בפני עצמו, ובכה"ג חייב מחתך, שכן הקפדתו היא שיצרה את מידת הדבר, וזהו איסור מחתך.

נמצא לפי"ז דאיסור מחתך נאמר, כשהקפדתו היא שיוצרת את המידה, וכמש"כ הראשונים "מקפיד על המידה" דהיינו שהמידה נוצרת ע"י הקפדתו (וכן הוא בכל הדוגמאות של מלאכת מחתך, עיין במבוא). ודוגמא לדבר: אם מקפיד להפריד ולחתוך את הכפתורים מהבגד, אע"פ שמקפיד לחתוך דבר מסוים מ"מ אין בזה מחתך, כיון שהכפתור מידתו כבר עשויה ואין בחיתוך משום יצירת מידה אלא הפרדה וניתוק.

ובזה מוכן, שמצינו פוסקים רבים הסוברים דמותר לתלוש עלה של לולב ביו"ט כדי לאגוד בו (ראה שערי תשובה סי' תרנ"א סקי"ג, וראה עוד בספר ארבע מינים השלם ח"א דיני איגוד הלולב ס"ד ובמקורות שם, ואף הפוסקים שהסתפקו בזה היינו

משום דעושה כלי י
תרנ"א סק"ה) ולא
דמכיון שמקפיד ע

וביאור הדבר כמ
וגמורה,

ונראה להוכיח די
ממחק, ופ
ומשליך הנוצה ונו
כובעים, ועושה כ
שמקפיד להחליק
מלשאצל"ג

ואכתי תימה, אכ
להפריד ז
מהחלק הקשה חיי

ונראה מוכח מז
למורטו:
כבר עשויה וניכו

ומעמא דמילתא
שאסור

עושה שום תיקון
המאירי "שאחו

וסברא זו נוגעו
פתיחתו
בזה לעיל פמ"ג
כיון שהפקק הוא
מידתו, שהרי מי
מהטבעת ולא יר

בנין מחתך בדבר שמידתו עשויה שבת רצג

משום דעושה כלי ע"כ, ולא משום מחתך, ע"י בתוספת ביכורים על הביכורי יעקב ס' תרנ"א סק"ה) ולא חששו בזה משום מחתך. ולכאורה צ"ב מ"ש מקוטם ראש הנוצה דמכיון שמקפיד על חלק מסוים ה"נ מחתך ה"נ מקפיד לתלוש עלה מסוים וליהוי מחתך.

וביאור הדבר כמש"כ, דמכיון שכל עלה עומד וניכר בפני עצמו, ומידתו עשויה וגמורה, נמצא שהתלישה היא רק לצורך הפרדת העלה ולא לשם יצירת מידתו, ואין לזה שייכות למחתך.

← **ונראה** להוכיח דין זה, מגוף המימרא הנ"ל (בגמ' שבת עד:) דהמורטה חייב משום ממחך, ופרש"י "המורטה לצד זנבו שהוא קשה מורט שערו מכאן ומכאן, ומשליך הנוצה ונותן השיער בכר ובכסת", וברש"י אח"כ כתב "וגם מן הקנה אורג כובעים, ועושה כובעים מכנפי עוף בלא שיער". ומבואר דחייב משום ממחך כיון שמקפיד להחליק את הקנה, ואם צריך רק השערות וא"צ להחלקת הקנה הוי מלשאצל"ג ופטור, וכ"כ להדיא בריטב"א שם, ובנשמ"א כלל ל"ה סק"ב.

ואכתי תימה, אמאי אינו חייב על מריטת השיער מהקנה משום מחתך, שהרי מקפיד להפריד דבר מסוים שצריך לו, וכשם שהמפריד את החלק הרך של הנוצה מהחלק הקשה חייב משום מחתך ה"נ כשמפריד את השער מהקנה לחייבו מחתך, ואפי' כשאינו מכיון להחלקת הקנה.

← **ונראה** מוכח מזה, דמכיון שהשער הוא דבר נפרד מהקנה וניכר בפני עצמו, וכדי למורטו א"צ בהקפדה ודיקדוק, בכה"ג לא שייך לחייבו מחתך, שכן מידתו כבר עשויה וניכרת, והמריטה היא רק כדי להפריד השיער ולא ליצור את מידתו. וכמבואר.

← **וטעמא** דמילתא הוא, דיסוד איסור מחתך, שיוצר מידה חדשה לאיזה חפץ, וזהו תיקון שאסור לעשותו בשבת. אבל כשמידת החפץ כבר עשויה וניכרת נמצא שאינו עושה שום תיקון מידה, ולא שייך בזה עוד איסור מחתך. וראה מש"כ בפ' מ"ו בשם המאירי "שאחר שהושתה למידתה, אין בה עוד משום מחתך, שהרי נעשה הכל".

← **וסברא** זו נוגעת גם לנידון פתיחת פקק פלסטיק, (אי יש בו משום מחתך שהרי ע"י פתיחתו נפרד מהטבעת שתופסת אותו מלמטה, ונהיה פקק קצר יותר, ועיין בזה לעיל פמ"ג דעת הגרש"ז זצ"ל). ומעתה נמצא סברא נוספת דלא שייך בזה מחתך, כיון שהפקק הוא דבר נפרד וניכר בפני עצמו, וא"צ שום הקפדה ודיקדוק כדי ליצור את מידתו, שהרי מידתו כבר עשויה ומתוקנת, וע"י הפתיחה אינו אלא מפריד את הפקק מהטבעת ולא יוצר את מידת הפקק, בכה"ג דמי לקוטם עלה הדס, ותולש עלה לולב, דאין בהם משום מחתך. ועיין בזה עוד לקמן.

76. מבאר אמאי אין בהפרדת כלים מחוברים משום מחתך

כתב הרמב"ם בפ"ד מהל' יו"ט ה"ח "שתי כלים שהן מחוברים בתחילת עשייתן, כגון שתי נרות או שתי כוסות, אין פוחתין אותן לשנים מפני שהוא מתקן כלי". ומלשון הרמב"ם נראה שהוא איסור דרבנן וכ"כ במפרשי הרמב"ם, עיין לעיל פ' כ"ח. תימה אמאי אין חייב ע"ז מדאורייתא משום מחתך, שהרי מקפיד להפריד במקום מסוים (במקום חיבור הכלים), וע"י ההפרדה נוצרה לכל כלי מידה חדשה.

וביאור הדבר נראה, שכל כוס מידתו כבר עשויה וניכרת, (מסיקין אותם בתנור זוגות זוגות, וכמש"כ הר"מ בפהמ"ש ביצה פ"ד "הנרות שלהן היו עושין אותם זוגות") ומפריד את הכוסות כדי להשתמש בהם ולא כדי ליצור את מידתם, ונמצא שההפרדה היא לצורך תיקון הכלי וגמר מלאכתו, וזה שייך לאיסור תיקון מנא, (עיין לעיל פכ"ח אמאי הוי איסור דרבנן).

וביאור הדבר הוא לפי מש"כ לעיל, דאיסור מחתך שייך רק כשהחיתוך נעשה לצורך "תיקון מידה", אבל בכה"ג שמידתו כבר עשויה וניכרת, אין בהפרדה משום מחתך. וכסברא הזו כתב המאירי לבאר אמאי המסתת את האבן (ומסיר הבליטות) אינו חייב מחתך וז"ל "שאחר שהאבן נתצבה והשוותה למדתה, אין בה עוד משום מחתך, שהרי נעשה הכל עכ"ל. ה"ג אין בהפרדת הכלים משום מחתך, כיון שנעשית מידתם "וכבר נעשה הכל".

ובן מצינו ברמב"ם (פ"י הל' שבת הי"א) "המפרק גיירות דבוקין או עורות דבוקין הר"ז תולדה דקורע", ואכתי צ"ב דיש לחייב גם משום מחתך, שהרי מקפיד להפריד במקום הדיבוק, וכן ע"י ההפרדה נעשה לכל נייר מידה חדשה. וחזינן גמי כדלעיל, דכיון שמידת הנייר כבר נעשית מקודם, וההפרדה אינה יוצרת מידה חדשה אלא רוצה שכל נייר יהיה בפנ"ע, ואין בזה משום מחתך, כיון שכבר המידה נעשית הרי שכבר "נעשה הכל".

ובעין זה מצינו ברמ"א סי' שי"ז ס"ג "ולכן אסור לנתק או לחתוך זוג של מנעלים התפורים יחד כדרך שהאומנים עושין, אע"ג שהתפירה אינה של קיימא, דאין חילוק בתפירה בין של קיימא לאינה ש"ק, ויש מתירין בתפירה שאינה של קיימא, ואין להתיר בפני עם הארץ" עכ"ל. ונחלקו אם תפירה שאינה ש"ק אסורה או לאו. ואכתי קשה, תיפוק ליה לאסור לחתוך את המנעלים התפורים יחדיו, משום מחתך. שכן מקפיד לחתוך ולהפריד במקום מסוים, אולם למש"כ ל"ק שכן מידת הנעל כבר עשויה וניכרת, וסיבת ההפרדה היא לצורך הלבישה ולא לצורך המידה, ואין בזה משום מחתך.

ג. הפרדת

מצוי בגבי
אותו

וראה מש
מע

משא"כ ב
בדיוק באו
דרך אחרת
עוד משום

נמצא לכ
מי
עשית מיד
הוא מוקצ
מחתך, אי

ד. חיתון

דעת מר
ניין
שהחותך
הנוח לו,

והנה בנ
מו
מגליל ש
והתולש
אף שהגו

וביאור

ג. הפרדת גביעי לבן מחוברים בשבת

מצוי בגביעי לבן שמוכרים אותם כשהם מחוברים זוגות זוגות, ולפני האכילה מפרידים אותם ואוכלים אחד אחד, ויש לדון אם יש לאסור הפרדתם משום מחתך, שכן מקפידים לחתוך במקום מסוים בין שני הגביעים.

וראה מש"כ לעיל פכ"ח בשם מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאין בהפרדת הגביעים משום מחתך, שמלאכת מחתך עיקרה כשחותך לצורך יצירת מידה חדשה, משא"כ בגביעי הלבן, מידת הגביע עשויה וניכרת מקודם, ומה שמקפידים לפתוח בדיוק באמצע, אינו משום שמכוין למידה, אלא ששם המקום המיועד להפרדה, ואין דרך אחרת להפריד. ע"כ. והוא כמש"כ לעיל דהיכן שמידת הכלי כבר עשויה, אין בזה עוד משום מחתך "שהרי נעשה הכל". וראה עוד לעיל פכ"ח דאין בזה משום תיקון מנא.

נמצא לפי"ז, "כבלוק מכתבים" (ניירות כתיבה מודבקים זה לזה) אין בהפרדת הנייר משום מחתך, אע"פ שמקפיד לחתוך במקום מסוים, שכן התלישה אינה לשם עשית מידת הנייר, אלא לצורך הפרדתו ובכה"ג ליכא מחתך, (ואסור משום קורע וכן הוא מוקצה). וכן "בפנקס צ'קים" אין בתלישת צ'ק במקום המסומן המנוקב, משום מחתך, אע"פ שתולש ע"ג הסימון. שכן מידת הצ'ק כבר נעשית ואינו אלא מפריד. וכנ"ל. (עי' בתורת היולדת סוף פ' כ"ג). ואסור משום קורע.

ד. חיתוך נייר טואלט במקום המנוקב - משום מחתך

דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בתיקונים ומילואים פכ"ג הערה ג"ה, שאין בחיתוך נייר טואלט במקום המסומן משום מחתך (אלא איסור קורע) וטעמו "דכיון שהחותך אינו מקפיד אם היו עושים את זה יותר ארוך או קצר, והוא רק חותך במקום הנוח לו, אין זה שייך כלל למלאכת מחתך, וכן יש הרבה דברים כאלה" עכ"ל. וביאור הסברא דכשחותך במקום הנוח אינו מחתך, עיין מש"כ לעיל פמ"ג.

והנה במכתב אחר (המופיע לעיל פל"ד אות ג') כתב סברא נוספת אמאי אין בזה מחתך, וז"ל "מסופקני בכה"ג שעושה ממש כלי בשבת, כמו תולש נייר טואלט, מגליל שמסומן בנקבים קטנים שערון ומתוקן יפה מלפני שבת במדה נכונה ומדויקת, והתולש משם אינו מודד כלל (מלבד איסור קורע) וללא טורח גדול הכל טוב ומדויק, אף שהגמר הוא ע"י האדם ואינו דומה כלל לקוטם קיסם שכל הטורח נעשה בשבת, ולכאורה מסתבר דאין זה חשיב כמחתך", עכ"ל.

וביאור דבריו נראה, כיון שתולש את הנייר כמות שהוא, והמידה נעשית מאליה (בגלל הנקבים שבנייר). א"כ אין זה דומה למלאכת מחתך, שחותך בהקפדה ובדקדוק

כגון כלי. כ"ח. מסוים זוגות גותם מצא עיין

דרך גום ינו יך, הם

ז' ד' ה' ד'

לשם עשיית המידה. ועיקר יסוד זה מוכח, מהא דאין מחתך בהפרדת ב' גופים נפרדים (כמבואר לעיל). אלא שמדברי הגרש"ז זצ"ל נראה, דאף בנייר טואלט שהוא גוף אחד, מ"מ כיון שתולש בלא הקפדה, אין זה דומה למלאכת מחתך.

וראיתי מקשים ע"ז, הרי ב' מלאכות ישנם, משרטט ומחתך (כדאיתא שבת עה: עיי"ש רש"י ד"ה עיל). והן ב' מלאכות נפרדות, תחילה משרטט ואח"כ חותך. ולכאורה המחתך בשבת אע"פ שעשה את השרטוט קודם השבת, חייב משום מחתך, כיון שהיא מלאכה נפרדת, שחותך ע"ג שירטוט, ואע"ג שאינו עוסק במעשה המידה כלל ורק מחתך לאורך השירטוט. ע"כ.

ולענ"ד ל"ק מידי, דשאני שירטוט, שהוא רק סימון חיצוני בעלמא לדעת איך לחתוך, אולם עיקר המלאכה של עשיית המידה, נעשית כשמעביר סכין ע"פ השירטוט, ומקפיד שלא לסטות ימינה ושמאלה, וזהו עיקר מלאכת מחתך, שחותך כתשומת לב ובהקפדה על מידת השירטוט. משא"כ בנייר טואלט שהוא מסומן בנקבים קטנים, אשר תולש את הנייר כמות שהוא ובלא שום הקפדה נחתך בצורה טובה ומדויקת, בכה"ג נחשב שמידתו כבר נעשית (דומיא דב' כלים מחוברים), והחיתוך נעשה כדי להפריד הניירות ולא כדי ליצור את המידה.

מציינו עוד כעין זה בבה"ל (סוף סי' ש"מ) לגבי ספר שלא נחתכו דפיו אסור לחותכו בשבת, והביא בשם הפרמ"ג דאסור משום קורע ע"מ לתקן, ולדעת הבה"ל אסור משום מכב"פ, שכן זהו גמר מלאכת הספר, עיי"ש. ואכתי צ"ב אמאי לא אסרו להפריד הדפים משום מחתך, שהרי וודאי מקפיד לחתוך במקום מסוים כדי שהדפים יהיו שוים זה לזה.

וביאור הדבר, כיון שמידת הספר והדפים כבר נעשו, נמצא שהפרדת הדפים אינה כדי לתקן את מידת הספר אלא מפריד הדפים לצורך השימוש, ובכה"ג נקרא פעולה של גמר מלאכת הספר ולא פעולה של תיקון מידת הספר.

והנה בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' קט"ו נחית להך סברא, אך סבר דמ"מ אסור מדרבנן, וז"ל [לענין חיתוך נייר טואלט במקום המסומן] "ואפילו אותם הניירות [נייר טואלט] שכבר פרודות קצת מ"מ מחוברים עוד בסירוגין, נ"ל לאסור, ואם יש בזה מלאכה דאורייתא, כיון דכבר נעשה השיעור והמידה לפני קריעתו מסופק אני, אבל מ"מ איסור יש בדבר" עכ"ל. אולם מדברי הגרש"ז זצ"ל במכתב (המובא לעיל) נראה דעתו שאין בזה משום מחתך.

אמנם נראה, דמקום הספק הוא, לגבי ניירות טואלט, שהכל גוף אחד, והניירות מחוברים לגמרי אחד לשני, בכה"ג י"ל דעדיין לא נגמרה מידתו. אבל בשני גופים נפרדים ראה מש"כ לעיל להוכיח דאין בזה משום מחתך, כיון שכבר נעשה השיעור והמידה לפני ההפרדה.

L

ה. דברי "הש

בנוגע לנידוני
מלאכת

לצורך לימוד

זו"ל: "דקפיד
יקלקל,

גדול, כדי שי

והילוך הדם

שצריכים עיון

ואיכות החית

פוגעים במקו

והנה השואל

שישבו

הולד, פשיטא

ניתוח בגוף ד

והשיב ע"ז

דהת

מצורכו, מהו

ואם משום

גופא

הא למה זו

החתך

הלזה תקרא

אחר, כגון ג

וקוצץ אחד

וו

ומבואר ב

ע

אל: